

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

**RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA ATATÜRK VE CUMHURİYET
DEĞERLERİNİN İNCELENMESİ
(1950-1997)**

Neslihan Nur ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA ATATÜRK VE CUMHURİYET DEĞERLERİNİN
İNCELENMESİ (1950-1997)

Neslihan Nur ÇELİK

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk
İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

KABUL ONAY

[Öğrencinin Adı Soyadı] tarafından hazırlanan “[Tezin/Raporun Adı]” başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Tezin/Raporun Türü] olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Başkan)

Prof. Dr. Ayten SEZER ARIĞ (Danışman)

Prof. Dr. Mübeccel GÖNEN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Fatma Acun

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29.08.2016

Neslihan Nur ÇELİK

ÖZET

ÇELİK, Neslihan Nur. Resimli Çocuk Kitaplarında Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016. Bu çalışma, Türkiye'deki resimli çocuk kitaplarının Atatürk ve cumhuriyet değerleri açısından incelenmesini; bu kitaplarla demokrasi, insan hakları, adalet, özgürlük, vatan, milliyetçilik, inkılapçılık ve benzeri gibi konuların kitaplara nasıl ve ne sıklıkta işlendiği incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Ankara ilindeki, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında ve kütüphanelerde kullanılan, özel koleksiyonlarında bulunan ve yayınevlerinde satışa sunulan resimli çocuk kitapları arasından rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen hikaye türündeki 151 resimli çocuk kitabından oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen 'Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet Değerleri Yönünden İnceleme Formu' kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler Microsoft Excel 2013 programıyla değerlendirilmiştir. Puanlama güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacı dışında 2 farklı uzmanın da değerlendirdiği 20 kitaba yönelik üç farklı değerlendirme arasında Pearson Korelasyon Analizi yapılmış; bu değerlendirmeler arasında oldukça yüksek bir korelasyon tespit edilmiştir. 5 bölümden oluşan araştırmada, birinci bölümde, Çocuk ve çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi; ikinci bölümde resimli çocuk kitaplarının özellikleri; üçüncü bölümde Türkiye'de Tarihi gelişim, dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve beşinci bölümde ise bulgular incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda çalışma grubuna alınan resimli çocuk kitaplarının yer alan Atatürk ve cumhuriyet değerlerine oldukça az rastlanmıştır. Bu oldukça düşük oran ülkemizde 4-12 yaş dönem çocuklarına yönelik hazırlanan resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin artırılması konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Atatürk, Resimli Çocuk Kitabı, Okul Öncesi Eğitim, Çocuk Edebiyatı, Cumhuriyet.

ABSTRACT

ÇELİK, Neslihan Nur. Analysing Atatürk and Republic Values in Children's Picture Books (1950-1997, Master's Thesis, Ankara, 2016. This study investigates the analysis of children's picture books in Turkey in terms of Atatürk and Republic values, and how and at what rate these books include democracy, human rights, justice, freedom, homeland, nationalism, reformism and such like subjects. The working group of the research consists of 151 children's picture books, chosen randomly, that are used at the private pre-schools of the Ministry of National Education in Ankara, books in libraries, and books on sale as private collections at publishing houses. As a data collection tool in the research, 'the form of analysing the Children's Picture Books from the point of Atatürk and Republic Values developed by the researcher' was used. The data obtained from the research was evaluated via Microsoft Excel 2013. To ensure scoring reliability, a Pearson Correlation Analysis was made among three different assessments of 20 books evaluated by two different experts other than the researcher; a high correlation was confirmed among these assessments. The research consisted of 5 sections: in the first section, the historical development of children and children's literacy; in the second section, the characteristics of children's picture books; in the third section, the historical development of Turkey; in the fourth section, the research method; in the fifth section, the data was tried to analyse. The result of the research showed that Atatürk and Republic values in the Children's Picture books taken to working group were quite a little. This low ratio shows that a study to increase the qualities of children's picture books that are prepared for 4-12 age period children in our country.

Key Words: Atatürk, Illustrated Children's Book, Preschool Education, Children's Literature, Republic.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY	ii
BİLDİRİM.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.1. Tarihte Çocuk ve Çocukluk	6
1.2. Çocuk Edebiyatı	8
1.3. Dünya' da Çocuk Edebiyatının Gelişimi	11
1.4. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi	13
2. BÖLÜM: RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ	18
2.1. Resimli Çocuk Kitapların Biçimsel Özellikleri	21
2.2. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri	22
2.3. Resimli Çocuk Kitaplarında Resimleme Özellikleri	24
3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE TARİHİ GELİŞİM (1950-1997).....	26
3.1. Cumhuriyetin İlanı ve İnkılaplar	26
3.2. Atatürk Sonrası Cumhuriyet	28
3.3. Atatürkçü Düşünce Sistemi	35
3.4. Cumhuriyet ve Cumhuriyet Değerleri	40
3.4.1. Cumhuriyet	40
3.4.2. Eşitlik	41
3.4.3. Millet ve Milliyetçilik.....	41
3.4.4. Laiklik.....	43
3.4.5. Halkçılık	43
3.4.6. Devletçilik	44
3.4.7. Bağımsızlık	45

3.4.8. Demokrasi	45
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	47
4.1. Çalışma Grubu	47
4.2. Veri Toplama Aracı.....	47
4.3. Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet Değerleri Yönünden İnceleme Formu	47
4.4. Değerlendirme Formu Puanlaması.....	48
4.5. Veri Toplama Süreci.....	48
4.6. Verilerin Analizi	49
5. BÖLÜM: BULGULAR	50
SONUÇ.....	67
KAYNAKLAR.....	71
EKLER	

TABLolar LİSTESİ

Tablo 5. 1: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yazar Türüne Göre Dağılımı.....	50
Tablo 5. 2: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yayın Yılına Göre Dağılımı.....	50
Tablo 5.3: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Dağılımı.....	52
Tablo 5. 4: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularının Hayali ve Gerçekçi Oluşuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 5. 5: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Boyut Özelliklerine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 5.6: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerine Göre Dağılımı.....	55
Tablo 5.7: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Ciltleme Özelliklerine Göre Dağılımı.....	56
Tablo 5.8: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinde Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Alma Durumunun Dağılımı.....	57
Tablo 5.9: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerine Yer Verme Durumunun Yıllara Göre Dağılımı..	61
Tablo 5.10: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Kahraman Özelliklerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo 5.11: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı.....	63
Tablo 5.12: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimlemelerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı....	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 5.1:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yayın Yılına Göre Dağılımı.....51
- Şekil 5.2:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Dağılımı.....52
- Şekil 5.3:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularının Hayali ve Gerçekçi Oluşuna Göre Dağılımı.....54
- Şekil 5.4:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Boyut Özelliklerine Göre Dağılımı.....55
- Şekil 5.5:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerine Göre Dağılımı.....56
- Şekil 5.6:** Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Ciltleme Özelliklerine Göre Dağılımı.....57
- Şekil 5.7:** Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinde Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Alma Durumunun Dağılımı.....58
- Şekil 5.8:** Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerine Yer Verme Durumunun Yıllara Göre Dağılımı..61
- Şekil 5.9:** Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Kahraman Özelliklerine Göre Dağılımı.....62
- Şekil 5.10:** Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı.....64
- Şekil 5.11:** Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimlemelerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı.....65

KISALTMALAR

age: Adı Geçen Eser

agt: Adı Geçen Tez

AP: Adalet Partisi

bknz: Bakınız

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

çev: Çeviren

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DP: Demokrat Parti

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

MBK: Milli Birlik Komitesi

MC: Milliyetçi Cephe

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MSP: Milli Selamet Partisi

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

s: Sayfa

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

Yay. Haz.: Yayına Hazırlayan

ÖNSÖZ

Kişiliğin temeli hayatın ilk yıllarında atıldığından, bu dönem modern toplumlarda bireyin duyarlı yetişmesi için fırsat olarak görülmektedir. Bu yüzdendir ki, söz konusu toplumlar erken çocukluk eğitimine ve çocuklukta kullanılan eğitim materyallerinin fiziksel ve gelişimsel kalitesine önem vermektedirler. Resimli Çocuk Kitapları, çocuğun hayatına ilk giren edebi ve estetik materyallerden biridir. Küçük yaştan itibaren özellikle Resimli Çocuk Kitaplarının çocuğun eğitiminde oynadığı rolden dolayı, Türkiye’de bu durum özellikle son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. Ne var ki; konu, kitapların niteliği, niceliği, içeriği, yerli ya da yabancı olması vb. bakımlardan tartışılmaya devam edilmektedir.

Çocuklara fırsat olarak sunulan rol modeller, onların hayatında kalıcı izler bırakılmasını ve hayatının ilerleyen yıllarında davranışlarına yansıtılmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve yaptıkları Türk çocuklarına sunulabilecek en iyi rol modellerden biridir. Bu bilinçle seçtiğimiz ve içeriğinde Atatürk ve gerçekleştirdiği değişimlerin bulunduğu kitapların, Atatürk’ü ve yaptıklarını ne kadar doğru ve gerçek yansıttığı oldukça önemli bir konudur. Zira, bu kitaplarda, yanlış, eksik ve gerçek olmayan bilgi ile yorumların bulunması sakıncalar doğurabilir. Bu nedenle, söz konusu eserler hazırlanırken ya da okutulurken dikkat edilmelidir.

Ayrıca çocuğun kişilik, sosyal ve duygusal gelişiminde oldukça önemli olan ve hayatına yön verirken kullanacağı cumhuriyet değerlerini, çocuğun seviyesinde anlatmak/anlatabilmek oldukça önemlidir. Çocuk bu değerleri doğru anlamalı ki, düşünce yapısına doğru olarak yerleştirebilsin.

Bu araştırmada, cumhuriyet tarihi dersleri almış bir okul öncesi eğitimcisi olarak, 1950-1997 yılları arasında basılmış olan ve 4-12 yaş grubuna hitap eden Resimli Çocuk kitaplarındaki ‘Atatürk’ ve ‘Cumhuriyet’ değerlerinin nasıl verildiği, ne kadar uygun ve ne kadar sıklıkta yansıtıldığı gibi hususlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteğini gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Ayten SEZER ARIĞ’a, Yüksek Lisans yapmamı teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Mustafa YILMAZ’a, değerli görüş ve önerileriyle çalışmama katkı sağlayan Prof. Dr.

Mübeccel GÖNEN'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım sırasında bana gösterdikleri sabır, anlayış ve destekten dolayı, babam Osman Nuri ÇELİK'e, annem Necla ÇELİK'e, kardeşim Ömer Faruk ÇELİK'e ve tezin tamamlanmasını göremeyen rahmetli abim Sevgili Veysel ÇELİK'e minnettarım.

GİRİŞ

Toplumun en küçük birimi aile olup, ailenin de en küçük bireyi çocuklardır. Çocukta güven duygusunun gelişmesinde, sevgi ve saygıyı öğrenmesinde, başarılı veya başarısız olmasında ve sosyalleşmesinde aile, okul ve sosyal çevre yanında kitapların etkisi göz ardı edilemez. Dolayısıyla çocukların eğitiminde önemli rol oynayan araçlardan biri de Resimli Çocuk Kitaplarıdır. Eğitim ve öğretim ile bunun sağlanmasında etkili olan Resimli Çocuk Kitapları konusu da sürekli değişen, gelişen ve tartışılan bir konudur. Türkiye’de bu alandaki çalışmalar her geçen gün ve yılda daha da gelişmekle beraber, gündemi meşgul etmeye devam etmektedir. Resimli Çocuk Kitapları başlangıçta yabancı kitaplardan aktarılarak hazırlanmış olmakla beraber, özellikle 1960’lardan itibaren MEB tarafından yayınlanan kitaplar da yerli yazarların eserlerine rastlanmaktadır.

Bu kitapların amaçlarından biri devletin, devlet adamlarının, yönetiminin ve ilkelerinin çocuklara öğretilmesini sağlamaktır. Nitekim günümüzde yaşanan siyasi birçok gelişme çocuk kitapları yoluyla, çocukların dünyasına sokulmaya çalışılmaktadır. Hükümetler kendi politikalarını iktidarları döneminde yetişen çocuklara empoze etmeyi hedef edinirler. Resimli Çocuk Kitapları aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerleri çocuklara kazandırmanın en etkili yöntemlerinden biri olarak görüldüğünden, özellikle son yüzyılda çocukların eğitiminde vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmaktadır. Bütün bu özelliklerinden dolayı çocukların yaşları, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış nitelikli kitaplar büyük önem kazanmaktadır. İyi bir çocuk kitabı, çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzluk ederken, çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, değişik insan tiplerini tanımasında, başka ülkeler ve toplumlar hakkında bilgi edinmesinde de zengin bilgiler sağlar. Bu özelliklerde hazırlanan bir çocuk kitabı çocuğun kendi kültürünü, yaşadığı toplumun değerlerini tanımasına ve bütün bunları koruyup kollamasına yardımcı olur.

Çocuklar için hazırlanan kitaplar; resimli kitaplar, hikâye ve masal kitapları, şiir, roman ve tiyatro oyunu kitapları ile bilgi veren kitaplar olarak sınıflandırılabilir. Bu grup içinde çocuğun ilk karşılaştığı kitaplardan biri Resimli Kitaplardır. Zira, çocuk okuma ve yazmayı öğrenmeden önce ilk olarak resimli kitaplarla tanışmaktadır. Bundan dolayıdır ki, bu çalışmada Resimli Çocuk Kitapları ele alınmıştır.

Konu 1950-1997 tarihleri arasını kapsamaktadır. Bu sınırlandırmada, Türkiye’de çocuk kitapları ile ilgili yapılan çalışmaların 1950’lerden itibaren gelişme göstermeye başlaması ve 1997’de de yeni bir düzenleme ile 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi kararının alınması belirleyici olmuştur.

Konunun önemini ortaya koyabilmek için araştırmamızda, öncelikle tarih olarak sınırlandırdığımız 1950-1997 yılları arasında basılmış Resimli Çocuk Kitapları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tez de Türkiye’de basılmış yerli ve yabancı menşeli Resimli Çocuk Kitapları ele alınmıştır. Kitapların belirlenmesinden sonra içerikleri tek tek incelenmiş ve 1950-1997 döneminde basılan Resimli Çocuk kitaplarında Atatürk, cumhuriyet, demokrasi, eşitlik, özgür irade, adalet, laiklik, insan hakları, bağımsızlık, demokrasi, bayrak gibi cumhuriyet ile ön plana çıkan değerlere ne kadar yer verildiği, çocuklara Atatürk algısının nasıl yansıtıldığı ve bunların ne sıklıkta geçtiği incelenmiştir. Farklı iktidarların olduğu yıllarda, basılan kitaplarda bu değerleri işleyen kitapların basım sayısında farklılık olup olmadığı, hangi değerlerin ön plana çıkarıldığı ve bunların nedenlerinin neler olabileceği değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca basılan Resimli Çocuk kitaplarının resimlemelerinde de bu değerlerin nasıl ve ne sıklıkta işlendiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın problemi “Resimli Çocuk Kitaplarında Atatürk ve Cumhuriyet değerlerinin incelenmesi” olarak belirlenmiştir. Alt problemleri ise;

1.1950 – 1997 tarihleri arasında basılan Resimli Çocuk Kitaplarının metin bölümlerinde Atatürk ve cumhuriyet değeri içeren ifadelerin incelenmesi,

2. 1950 – 1997 tarihleri arasında basılan Resimli Çocuk Kitaplarının resimleme bölümlerinde Atatürk ve cumhuriyet değeri içeren resimlendirmelerin incelenmesi.

Ele aldığımız konu ile ilgili daha önce dikkate değer çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar büyük ölçüde Resimli Çocuk kitaplarını içerik ve resimleme analizi yönüyle ele almıştır. Bunlardan bir tanesi, Kemal Demiray’ın **Türkçe Çocuk Edebiyatı** isimli kitabıdır.¹ Bu eserde ilk defa resimli çocuk kitaplarının önemine değinilmiştir.

Resimli çocuk kitapları ile ilgili olarak diğer araştırmalardan bazıları ise; Zeynep Bayram’ın **Resimli Çocuk Kitaplarının Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi** adlı

¹ Kemal Demiray, **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, Milli Eğitim Basımevi, 13. Baskı, İstanbul, 1971.

basılmamış yüksek lisans tez çalışmasıdır.² Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde, çocuk psikolojisinin alanlarından biri olan gelişim psikolojisi anlatılmıştır. İkinci bölümde “Resimli Çocuk Kitapları” konusu ele alınmış ve devamında resimli çocuk kitaplarının 0-8 yaş arası çocukların gelişimine yapmış olduğu etkiler anlatılmıştır. Üçüncü bölümde okuma alışkanlıkları üzerinde durulmuş, “neden okumuyoruz?” sorusuna cevap vermeye çalışılmış ve “okumak için neler yapmalıyız?” sorusuna yönelik bir örnek proje uygulama olarak kullanılmıştır. Projenin sonuçları gözlem raporlarından ve istatistiklerden elde edilen bulgularla desteklenmiştir.

Diğer bir araştırma ise; Mefharet Veziroğlu'nun ‘**Resimli Çocuk Kitaplarının M. E. B. Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi**’ adlı tezidir.³ Bu araştırma, Türkiye’de okul öncesi döneme yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının, okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan Milli Eğitim Bakanlığı 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlar açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Geniş çaplı yapılan bu araştırmayla, 2006 yılında düzenlenmiş olan mevcut eğitim programı ile öğretmenlerin eğitim etkinliklerinde kullandığı, kütüphanelerde çocukların kullanımına sunulan ve piyasada satışa sunulan resimli çocuk kitaplarının birbirlerini destekleme durumu belirlenmiştir.

Araştırmalardan bir diğeri ise; Hasan Aydın'ın, **Çocuk Kitaplarında Kültürün İllüstrasyona Etkileri**'dir.⁴ Bu çalışmada, çocuk kitapları illüstrasyonları hakkında genel bilgilerin neler olmaları gerektiği, işlevleri, türleri, teknikleri, çocuğun kitapla olan ilişkisini araştırmanın genelinde bahsedilen çocuk kitabı illüstrasyonlarının taşınması gereken özelliklerin neler olduğu ve bunlara kültürün etkileri göstermek amacıyla yapılmıştır.

² Zeynep Bayram, **Resimli Çocuk Kitaplarının Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

³ Mefharet Veziroğlu, **Resimli Çocuk Kitaplarının M. E. B. Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

⁴ Hasan Aydın, **Çocuk Kitaplarında Kültürün İllüstrasyona Etkileri**, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

Resimli çocuk kitapları ile ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri ise; Nilüfer Tuncer'in **Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları (1960-1972)**⁵ adlı doktora tezidir. Bu tez, bibliyografik⁶ olarak yapılan çalışmaların dışına çıkarak Resimli Çocuk Kitapları hakkında kapsamlı bir araştırma yapmış ve bu alandaki boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Çocuk kitapları bibliyografyalarından ve antolojilerinden 1950 – 1997 yılları arasında basılmış çocuk kitaplarının tespiti için faydalanılmıştır. Yaklaşık olarak 700 kitap tespit edilmesine rağmen çalışma grubuna 151 kitap alınabilmiştir. Bunun sebebi ise, kütüphanelerde ve özel koleksiyonlarda bu kitaplara ulaşılabilmiş olmasıdır.

Resimli Çocuk kitapları ile ilgili Türkiye'de yapılmış pek çok araştırma olmasına rağmen, konunun Atatürk ve cumhuriyet değerleri açısından ele alınmadığı görülmüştür. Bu konudaki eksikliğin biraz da olsa karşılanması açısından araştırma olarak bu konu seçilmiştir.

Son yıllarda İnkılap Tarihi dersi programı ve ders kitapları hakkında da pek çok araştırma yapılmış olmakla beraber, Atatürk ve cumhuriyeti anlatan 4-12 yaş çocuklarına hitap eden Resimli Çocuk Kitaplarını ele alan kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Özetle, bu araştırma 4-12 yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Atatürk ve cumhuriyet değerlerinin incelenmesi, bunların çocuklara ne kadar uygun olarak hazırlandığı ve ne sıklıkta kullanıldığı ve bunların tersi kelime ve resimlemelerin ne sıklıkta geçtiğini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan 'Kitap İnceleme Formu' uzman görüşünden geçirilmiştir. Elde edilen veriler gerçeği yansıttığı ve çalışma grubunu oluşturan örneklemin, evreni yansıttığı varsayılmaktadır.

Bu araştırma, 1950-1997 yılları arasında basılmış, şiir, hikaye, roman, masal ve tiyatro gibi edebî türlerden oluşan.14 çeviri, 137 yerli olmak üzere Milli Kütüphane, Cebeci Ortaokulu Kütüphanesi, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, D&R

⁵ Nilüfer Tuncer, **Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları(1960-1972)**, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi, Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1974.

⁶ Bibliyografik çalışmalar için bkz. Nurten Eke-Tülin Tepiltepe -Sevgi Ünlü, **Türk Yazarlarının Yayınladıkları Çocuk Kitapları Bibliyografyası (1923-1973)**. Fuat Baymur-Kemal Demiray, **Çocuk Edebiyatı Antolojisi** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1961.

Kitap Evi ve koleksiyoncuların özel koleksiyonlarında bulunan toplam 151 Resimli Çocuk Kitabıyla sınırlandırılmıştır.

1. BÖLÜM: ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Tarihte Çocuk ve Çocukluk

Çocuk konusunda her dönemde farklı yaklaşım ve tanımlamalarda bulunduğu görülmektedir. Elkind'e göre Antik çağdaki tanımıyla çocuk *"Toplumun kültürü ve yasaları çerçevesinde eğitilmesi gereken küçük yurttaş kavramı olarak görülmektedir. Eski Roma'da kızların ve erkeklerin katı disiplini olan okullara gittikleri, kalemin kamış, tabletin balmumu olduğu; Babil'de kız ve erkek çocukların altı yaşında kitapların tuğla, kalemin kamış/nemli kil olduğu ancak yoksul çocukların bile okuma yazma öğrendikleri bilinmektedir."*⁷

Ortaçağdaki çocuk tanımı mal veya kölelik ideolojisiyle taşınır bir mal ya da mülk parçası olmuş ve bu çağda çocuklara kötü davranılmıştır. Çocukluk bu çağda yedi yaşında sona ermiş ve kıyafetleri ve yaşam şartlarında yetişkinlerden farkı kalmadığı görülmüştür. Katı bir disiplin ve ağır cezaların olduğu bu çağlarda yaş ayrımı görülmemiştir. Çocuk değer olarak görülmediği gibi yalnızca bir yük olarak algılanmıştır. 18.yüzyıla kadar devam eden bu süreçte aile, babanın mutlak otoritesine dayanan bir kurum olarak nitelendirilmiştir. 18. yüzyılın ortasından itibaren yaşanan sosyal-ekonomik gelişmeler çocuğa olan bakış açısını da değiştirmiştir.⁸

Aydınlanma felsefesinin ahlak tanımıyla eğitilen çocuk, bu felsefeyle birlikte bir statüye kavuşmuş ve kendine yer edinerek yetişkinlerin dünyasına girmesine süre tanımıştır. Temelinde okuma kültürünün yer aldığı Aydınlanma felsefesinde çocukluk dönemi 7-14 yaş arasında sınırlandırılmıştır. Bu dönemde çocuğa hata yapma hakkı tanınmış ve bu Pinokyo'da belirgin bir şekilde gösterilmiştir. 18. Yüzyıla kadar çocuk edebiyatta kendine yer bulamazken ya da sıkıcı bir figür olarak yansıtılırken, bu dönemde kendine yer edinmiş ve özne durumuna yükselmeye başlamıştır. Böylece çocuk edebiyatının temellerinin atıldığı görülmektedir.⁹

Aydınlanma çağı ile başlayan düşünsel ve kültürel ortamdaki değişim 19. Yüzyılda da sürmüştür, bu değişimde ekonominin tarımdan sanayiye yönelmesi, çocuk ölümlerinin

⁷ David Elkind, **Çocuk ve Toplum**, Çeviren: Demet Öngen, Yay. Haz: Bekir Onur, Ankara 1999, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, s.36.

⁸ Neil Postman, **Çocukluğun Yok Oluşu**, Çeviren: K. İnal, İmge Kitapevi, Ankara 1995, s.27.

⁹ Postman, **a.g.e.**, s. 89.

azalması, orta sınıfın gelişmesi, boş zamanların artarak anne-baba-çocuk üçlüsünün duygusal bağının önem kazanması, aile rolünün ve yapısının değişmesi gibi etkenlerin de payı olmuştur. Bu çağın düşünürleri, çocuk eğitimi ve çocukluk tanımı ile ilgili yeni görüşler ortaya koymuşlardır. Değişen ve gelişen bu anlayış kapsamında çocuklar sanayileşmenin, şehirleşmenin, göçlerin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışıldığı gibi, çocukların sağlığı ve mutluluğu ile ilgili önlemler alınmıştır. 20. yüzyılda ise çocuğa verilen önem artmış ve çocuk toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak görülmüştür. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla "çocuk yüzyılı" olarak da adlandırılmıştır.¹⁰

Rousseau'nun Emile'de yansıyan görüşlerinden ikisi dönemin önemli gelişmeleri olarak görülmektedir: Birinci görüş, Rousseau'nun, çocuğun sadece araç olarak değil, kendi içinde önemli olduğuna ilişkin ısrarlarıdır. İkinci görüş ise, çocuğun entelektüel ve duygusal yaşamının önemli olduğudur. Çünkü Rousseau'ya göre çocuklarımızı eğitmek ve yetiştirmek için sadece entelektüel ve duygusal yaşamı bilmemiz gerekmez, aynı zamanda çocukluk, insanın "doğa durumuna" en çok yaklaştığı zamanki yaşam devresidir. Rousseau bu görüşleri ile çocukluğun yalnız şu ya da bu amaç için değil, kendi başına önemli olduğu, yetişkinden farklı, özgün ve değerli psikolojik özellikler taşıdığı ve çocukluğun doğaya -tabiat haline en yakın yaşam evresi olduğunu ifade etmektedir. Locke ise başlangıçta çocuğun zihninin boş bir levha gibi olduğunu, bu yüzden aile ve öğretmenlere ve daha sonra da devlete bu boş zihnin üzerine yazılacak şeyler için çok büyük sorumluluklar düştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca çocukluk ve yetişkinlik arasında ayrımı sürdüren bir araç olarak ayıbın önemli olduğunu da söylemektedir. Çocukların kafasına güven duygusunu ayıp ve utanma değerlerinin sokulması gerektiğini anlatmaktadır.¹¹

Çocuk ve çocukluk kavramlarının Türk tarihindeki yerine baktığımızda düşünürlerin söylediklerinden, destanlardan yola çıkarak çocuğa değer verildiği düşünülebilmektedir. Osmanlı toplumunda ise yabancı ressamın çizdiği ve görsel

¹⁰ Mary Gander, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Yayına Hazırlayan Bekir Onur, İmge Kitapevi, İstanbul 1998, s.26.

¹¹ Rousseau'nun görüşlerine daha kapsamlı olarak ulaşmak için bkz. Jean Jacques Rousseau, **Emile**, Çev. Yaşar Avunç, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014.

belge niteliği taşıyan suluboya ve gravürlerde görülen çocuk figürlerinin giysilerinin bir yetişkinden farklı olmadığı görülmektedir. Bu figürler çocuğu adeta küçük bir yetişkin olarak yansıtmaktadır.

Batı'da Aydınlanma çağı ile başlayan çocuğa ve çocukluğa bakış açısındaki değişimin, Osmanlı'da da Tanzimat'la (1839-1876) birlikte başladığı söylenebilmektedir. Bu dönemde çocuk eğitimi anlayışı ve okuma kültürü benimsenmeye başlanmış ve bu anlayışı yansıtan eserler çeviri ya da uyarlama yoluyla Osmanlı toplumuna ulaştırılmıştır.¹²

Günümüzde çocukluk kavramı tüm çocuklar için ortak kabul edilmiştir. Çocukluğun temel fiziksel ve gelişimsel evrelerinin her çocuk için bir gelişim evresi olarak görülmektedir. Bu sebeple çocukların araştırma ve incelemeye değer oldukları, çocukların da dünyaya kendilerine özgü bir bakış açısı olduğunu ve çocukların bu bakış açılarının biz yetişkinler olarak, dinlemeye değer bulduğumuz görüşü, kabul edilmektedir. Böylece çocukluk tanımı dünya toplumları tarafından sosyal bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Modern ebeveynlikte çocuklarla geçirilen zamanın miktarı değil niteliği dikkate alınmaktadır. Çocukla ilgilenirken bedensel olarak orada olmanın yanı sıra çocuk için orada bulunduğu çocuğa hissettirilmelidir. Çocuklarla ve sorunlarıyla ilgilenirken anne-babalar ve öğretmenler sorumlulukları çocuklarla ve birbirleriyle paylaşmak konusunda fikir birliği içinde olmalıdırlar.¹³

1.2. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat, Türkçe sözlükte yer alan tanımı ile "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin söz ve yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır".¹⁴

Oğuzkan'a göre çocuk edebiyatı; "*Çocukluk çağında bulunan kimselerin haya, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan*

¹² Necdet Neydim, **Çocuk Edebiyatı**, Bu yayınevi, İstanbul 2003, s. 13.

¹³ Çocuk ve çocukluk anlayışı hakkında geniş bilgi için bkz. Mine Tan, "Çağlar Boyunca Çocukluk", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Ankara,1989, Sayı:1, Cilt:22, s.71-88; Bekir Onur, **Türkiye'de Çocukluğun Tarihi**, İmge Kitabevi, İstanbul 2005.

¹⁴http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56b619e75318c6.05020106, (Erişim Tarihi: 06.02.2016)

yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik bir takım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları gerekir. Bu nedendir ki çocuk edebiyatını, 'usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen ad' olarak tanımlar.¹⁵

Sever'e göre ise, "Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır."¹⁶

Çocuk edebiyatı, temelinde çocuk ve çocukluğu barındırdığı gibi çocuğun ilgisine, algısına, dikkatine, hayal dünyasına, duygu ve düşüncesine uygun olmalıdır. Anlatım dili, karakterleri, içeriğindeki duygu ve düşünceleri çocuğa hitap etmelidir. Çocuk edebiyatı, çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmanın yanında çocuk ve çocukluk gerçeğini ve bakış açısını yansıtırken, içerik ve anlatım olarak yalın ve içten olmalıdır. Bunun yanı sıra, sanat ve estetik yönden çocuğu geliştirmeli, çocuğu duyarlı bir biçimde yetişkinliğe hazırlamalıdır. Çocuğun edebiyatı, gelişigüzel, güzel-çirkin, faydalı-zararlı, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi zıtlıklar üzerine kurulan bir edebiyat olmadığı gibi çocuğu yetişkinliğe hazırlayan geçiş edebiyatıdır. Bunun için çocuk edebiyatı; çocuk gerçekliği, çocuk bakışı ve çocuk dizgisine göre yazılacak bir edebiyattır.¹⁷

Çocuklar okulda okumayı sevmeyi, okumaktan zevk almayı öğrenirler. Edebiyat eğlendirici bir şeydir ve hoş vakit geçirmek, okumaktan zevk almak eğitimin bir parçası olarak görülmelidir. Kitaplar da radyonun, televizyonun, sinemanın yanında hoş vakit geçirme aracı olarak öğretim programına alınacak değerli bir unsur olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Edebiyat günlük hayatın telaşından insanı uzaklaştırarak ruha canlılık verir, yaşam sevgisini artırır. Günlük telaşlarından edebiyatla uzaklaşan insan daha sonra dinlenmiş halde yoluna devam edebilir. Çocuklara okulda sunulan bu gibi fırsatlar,

¹⁵ Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2013, s. 3.

¹⁶ Sedat Sever, **Çocuk ve Edebiyat**, Tudem Yayıncılık, 8. Baskı, İzmir 2015, s. 17.

¹⁷ Sever, **a.g.e.** s. 19.

¹⁸ Ayşe Turla, Özlem Ersoy, Neslihan Avcı, **Çocuklar İçin Erken Uyarıcı Çevre 'Oyuncak, Televizyon, Bilgisayar ve Kitap'**, Morpa Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2008, s. 154.

onların ruhunun canlanıp dinlenmesini sağlayacaktır.¹⁹ Çocuklar yaşamı tanımaya ihtiyaç duyarlar. Başka bir kimsenin yaşamını ilgilendiren durumları, ilginç yaşantıları öğrenmelerinde, edebiyat çocuklara rehberlik etmektedir.

Edebiyat, çocukların kendilerini ve davranışlarını tanımalarına yardım etmektedir. Davranış değişikliği konusunda yol göstermektedir. Bu edebiyatın 'rehberlik' yönüyle açıklanmaktadır. Edebiyat, çocukların dil gelişimi için de önemli bir yeri teşkil etmektedir. Çocukların dil gelişimini geliştirmek için, dili güzel kullanmayı öğrenmek için edebiyata gereksinim duyarlar.

Çocuk kendi dünyasında hayallere sık sık yer verir ve bu durum çocuk ruhunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Çocuk farklı yaşlarda, yaşının getirdiği özelliklere göre, hayal dünyasında farklı kahramanlara ve olaylara edebiyat eserleriyle özdeşirerek yer vermektedir.²⁰

Kitaplarından birini okuyan çocuğu Walter Benjamin şöyle betimliyor:²¹

"Bir hafta boyunca tamamen metnin sürükleyişine bıraktı kendini; yumuşak ve gizliden gizliye, sıkı sıkı ve göz açtırmadan, lapa lapa kar gibi saran akışına. Orta yerine daldı, sınırsız bir güvenle. Kitabın hep daha, daha ötele çeken sessizliği. Kitabın okunması henüz, yatakta kendi kendine hikâyeler uydurduğu zamanlara rastlıyordu. Bunların rüzgârla yarı yarıya bozulmuş izlerini yokluyor çocuk. Kahramanın maceraları onu için henüz harflerin fırtınasında okunur halde, tıpkı kar tanelerinin uçuşmasında şekiller ve mesajlar görüldüğü gibi. Çocuğun soluğu olayların havasını soluyor ve bütün hikâye kişileri kendi soluklarını katıyorlar, bu soluğun içine Çocuk yetişkinden daha çok iç içe kişileriyle. Dile gelmez ölçüde, etkisinde olayların ve konuşulan sözlerin; ayağa kalktığında ise, okudukları katbekat kar gibi bürümüş üstünü".

Edebiyat ile çocuk edebiyatı arasındaki farkın nedeni çocuk ile yetişkinin farklı algılama biçimi olmasından kaynaklanır. Çocuk edebiyatı dili, konusu, içeriği, kahramanları, anlatımı, yalınlığı, içtenliği gibi özellikleriyle çocuğa özgüdür. Çocuk kendi dünyasına ve davranışlarına has sorunları ve duyarlılıkları yansıtır. Çocuğa

¹⁹ Oğuzkan, **a.g.e.** s. 6

²⁰ Oğuzkan, **a.g.e.** s. 7.

²¹ Walter Benjamin, **Çocuklar, Gençlik ve Eğitim Üzerine**, Dost Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2001, s. 76-77.

özgüdür. Çocuk edebiyatının yaş sınırı 12 olarak kabul edilmektedir. İlk gençlik edebiyatı ise, 13-17 yaş evresine yönelik bir edebiyattır. Çocuk edebiyatı ile gençlik edebiyatı arasındaki fark, çocuk edebiyatının çocukluğun ilgilerini yansıtması; ilk gençlik edebiyatının ise çocukluktan gençliğe geçişte konu ve içerik açılımı olmasıdır.

22

1.3. Dünya' da Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Çocuk edebiyatının gelişimi tarih boyunca çocukluğun tarihi ile paralel gitmiştir. Bağımsız bir çocuk edebiyatının başlangıcı ve gelişmesi ninniler ve büyükler tarafından anlatılan masallarla başlamış, bu, ülkelere göre farklılıklar göstermiştir. Bu konuda ilk önemli ve bilinçli gelişmeler başta İngiltere olmak üzere Almanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamıştır. İngiltere'de uzun yıllar ders kitapları dışında çocukların herhangi başka bir kitap okumaları hoş karşılanmamasına rağmen 15. Yüzyılın ortaları ve 16. Yüzyılın başlarında din adamlarının geleneksel ve tutucu tavırlarına karşı, çocukların ilgisini çeken yayınların ortaya çıkması önlenememiştir. Anlatım ve resimleme bakımından çok basit olan bu kitaplar 'Robin Hood', 'Tom Thumb' gibi halk hikâyelerinden esinlenerek yazılan eserlerdir. Bunların yanında hayvan hikâyeleri de çocukların ilgisini çeken eserler arasında yer almıştır. **Aisopos** gibi. İngiltere'de çocukların okuma ihtiyacını karşılamaya yönelik hazırlanan eserlerin yayınlanması 17. Yüzyılda başlamıştır. Yayınlanan bu kitaplar, eski çağlara ait efsaneler, ortaçağın ünlü hikâyeleri ve masallarıdır.²³

"Ali Baba ve Kırk Haramiler", "Alâattin ve Lâmbası", "Gemici Simbad" gibi "Bin Bir Gece Masalları'ndan yararlanılarak düzenlenen masallar çocuklar için kitapçıklar halinde basılmaya başlanmıştır. Ucuza satılan eserlerden bir bölümü ABD'de de çoğaltılmış ve büyük bir ilgi görmüştür. Bu eğlendirici ve dinlendirici kitapların yanında çocuklara davranış ve toplum kurallarını öğretme amacı taşıyan eserlerin yayınlanması da bu yüzyıl içinde ağırlık kazanmıştır. Çocukları sözde yararsız ve zararlı kitaplardan uzaklaştırmayı öngören ve dine dayalı ahlâk kurallarıyla dolu bu kitaplar, dil ve anlatım bakımından son derece kuru, sıkıcı, çocuklara hitap etmeyen

²²Oğuzkan, a.g.e. s. 3.

²³ Hasan Gülerüz, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003, s. 109.

eserlerdir. Bu eserlerden büyük bir bölümü, aslında yetişkinler için yazılmış olup sonradan çocuklar için kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir. Örneğin, **Hacıların İlerleyişi** böyle bir kitaptı. Ancak bu tür eserlerin çocukların merak ve ilgilerini karşılamakta yetersiz kaldıkları geçen zaman içinde açıkça görülmüştür.²⁴

Gelişen ve değişen çocukluk anlayışı ile birlikte çocuk eğitimi alanında eğitimcilerin tavsiyesiyle çocuk edebiyatı alanında da bazı önemli değişimler yaşanmıştır.

18. yüzyılın başlarında İngiltere’de çocukların kendilerine özgü bir dünyaları olduğu gerçeği göz önüne alınarak, çocuklara yönelik basılan kitaplarda içerik ve biçim değerlendirilirken ‘çocuk dünyası’ önem kazanmaya başlamıştır. Buna örnek olarak John Newbery’nin hazırladığı, içinde çocuklar için birçok şarkı ve tekerlemeyi barındıran **Ana Kaz (Mother Goose)** altı altında basılan kitapçıklar örnek verilebilir. Aslında yetişkinler için basılan ancak çocukların büyük ilgi gösterdikleri ve bugün bile zevkle okunan eserler arasında yer almaktadır. Bu yüzyılın başlarında yayınlanan eserler arasında **Robinson Crusoe, İsviçreli Robinson Ailesi, Gulliver’in Gezileri** yer almaktadır. Bu eserler yabancı dillere çevrilerek ve anlatım ve dil değişikliklerine uğratılmıştır. Çeşitli ülkelerde yaşayan milyonlarca çocuk, bu eserlere ilgi duymuş, zevkle okumuş ve hala okumaya devam etmektedir. Bütün bu değişim ve gelişimin arka planında sanayileşme, aile içi ilişkiler, aydınlanma, kentleşme, üretim süreci ve biçimi yer almakta, bunun sonucunda da çocuk ve çocukluk algılaması da değişmiştir.²⁵

Fransa’da çocuk edebiyatının, Charles Perrault’un peri masalları ile başladığı kabul edilmiştir. Daha öncesinde Fransa’da çocuklar La Fontaine’in fabllarını okuyorlardı. Jean Jacques Rousseau’nun ileri sürdüğü görüş ve düşünceler çocuk edebiyatı alanını da etkilemiş, onun görüş ve düşüncelerinden etkilenen Fransız yazarlar eserlerinde erdem, dürüstlük, özveri gibi temaları kullanmışlardır. Fransa’da 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın başlarında, çocuk edebiyatında ahlaki ve öğretici tutum etkisini göstermiştir.²⁶

²⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 59.

²⁵ Şirin, **a.g.e.**, s.60.

²⁶ Sonnur Işıtan, **Resimli Çocuk Kitaplarının Benlik Kavramıyla İlgili Konuları İçermesi Yönünden İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.6.

19. yüzyılda çocuk edebiyatında aydınlanmacı anlayışın etkileri görülmüş, bu anlayış çocuk edebiyatında değişim ve gelişmelere sebep olmuştur. Aydınlanma döneminde çocuk edebiyatı, toplumdaki sosyal-ekonomik ve kültürel değişimlerle birlikte gelişmeye ve büyümeye başlamıştır. Bununla birlikte bu dönemde çocuk kitapları, yayın dünyasında bir sektör olmaya başlamış ve yazılan/basılan kitapların sayısında artışlar yaşanmıştır.²⁷

Çocuk edebiyatı, 20. Yüzyılın bazı dönemlerinde politik eğilimlerin etkisinde kalmıştır. 20. Yüzyılın sonlarında ve günümüze kadar gelişme göstermiş, daha çok çocuk merkezli, eşitliği kabul eden anlayış ön plana çıkmıştır. Bu anlayışla birlikte çocuk kitaplarındaki konu çeşitliliği artmış, çocuklar için daha fazla kitap basılmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Japonya'da, İskandinav Ülkelerinde ve birçok Avrupa ülkesinde çocuklara ve gençlere yönelik, çocuk ve gençlik edebiyatı konusunda araştırma merkezleri, enstitüler, üniversitelerin içinde bağımsız bölümler kurulmuştur.

1.4. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Çocuk edebiyatının Türkiye'deki başlangıcı Batılı eğitim anlayışının öğretmen okullarına girmesiyle Tanzimat'a dayanır. Eğitimci Sati Bey ve şair-öğretmen Tevfik Fikret, çocuk kitabı oluşturulmasındaki ilk çabalara öncülük etmişlerdir. Dar çerçevede başlayan bu çabalar, o dönemin koşullarına uygun olarak hazırlanmış, çocukların konuşmalarını düzeltme ve çocukları eğitmek amaçlı hazırlanan manzumelerden oluşmaktadır.²⁸

Tanzimat döneminde, önemli sayılabilecek girişimler arasında, Batı'daki eserlerin Türkçeye çevrilmesi sayılabilir, böylece dünyada basılan çocuk kitapları ülkemizde tanınmıştır. Bu çevireler arasında **Robinson Cruose**, **Gülüver'in Seyahatleri** yer almaktadır. La Fontaine'den tercüme edilen Kurt ile Kuzu Hikâyesi gibi fabllar, Recaizade Ekrem'in yaptığı tercüme, Naci'nin yazdığı **Kırlangıç**, **Kuzu**, **Avcı** gibi

²⁷ Arzu Erdi, **Türkiye'de 1980-1985 Ve 2000-2005 Yılları Arasındaki Çocuk Kitaplarında Eğitsel İletiler (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008, s.101.

²⁸Oğuzkan, a.g.e., s.9.

manzumeler dönemin çocuk kitapları arasında bulunmaktadır. Bu eserler çağdaş anlamda yaygın eğitimi hedeflemekte yetersiz kalsa bile çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür.²⁹

“Çocuklara yönelik ilk yayınlar arasında bir alfabe ve çocuk gazetesi bulunmaktadır. İki 1859’da yazılan, ilk Türk alfabesi kabul edilen **Nuhbetül Etfal** (Çocukların En Seçkini) adlı kitabın sonunda çocuklar için yazılmış birtakım hikâyeler ve fabl çevirileri yer almaktadır. Diğeri 1869’da çıkan, her sayısı başka renkte kâğıtlara basılan, açık dili, bilmece ve tefrikalarıyla örnek olan **Mümeyyiz** adlı çocuk gazetesidir.”³⁰

Tanzimat’la birlikte başlayan bu çabalar yeterli olmamıştır. Zira, çocuk kitaplarının ayrı bir uzmanlık alanı olduğu bilinci oluşmamış olduğundan çocuk kitapları yeterince yaygınlaşmamıştır.

Yeni Türk Alfabesinin 1928’de kabulü ile birlikte okuma-yazmanın kolaylaşması, okula giden çocuk sayısının artması, eğitimdeki modernleşmenin benimsenmesi, baskı işlerinin kolaylaşması çocuk yayınlarının artmasına sebep olmuştur. 1928’den itibaren Atatürk’ün önderliğinde okuma-yazma seferberliğinin başlatılması ve okuryazar sayısındaki artışla birlikte basılan her türlü eserin çoğalması, çocuk kitaplarının artışıyla ilişkilendirilebilir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşanan çocuk kitabı eksikliği, 1940’lara kadar devam etmiştir. Çocuk kitapları konusunda yaygın bir bilincin oluşması ve modern girişimler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda, yeni yetişen öğretmenler, çocukları kitap okumaya hazırlamış, çocuk dergileri ve çocuk kitaplarını sınıflara sokan öğretmen ve öğrenciler çoğalmıştır.³¹

²⁹ Oğuzkan, a.g.e., s.10.

³⁰ Enver Naci Gökşen, **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, Okat Yayınevi, İstanbul, 1966, s. 17.

³¹ Oğuzkan, a.g.e. s.11.

1930'lu yıllarda bazı yazarlarımız çocuk romanı yazmaya karşı ilgi göstermiştir. Bu eserlerin öncüleri arasında, Mahmut Yesar; **Bağrıyanık Ömer**, Nimet- Rakım Çalapa; **Oğuz**, Huriye Önizi; **Tahtları Deviren Çocuk** adlı eserleriyle sayabiliriz.³²

1950'li yıllarda birçok okul ve kütüphanede Çocuk Kitapları Haftası kutlanmaya başlamıştır. **Açıl Sofram Açıl** ve **Dede Korkut Masalları** ile Cem Güney, **Korkusuz Murat** kitabı ile Vala Nurettin – Nihal Karamanağralı ödüller almıştır. Böylece yazarlarımız çocuk kitapları alanına daha fazla önem vermiş ve çocuk kitapları sayısı artmaya başlamıştır.³³

1961 Anayasası'ndan sonra gelen hak ve özgürlüklere bağlı olarak hız kazanan toplumsal ve kültürel gelişme, yazarları toplumcu olmaya itmiştir. Çocuklar için hazırlanan kitaplar da belli görüş ve düşüncelerin ışığında, güdümlü ve bağımlı bir anlayışa bürünmüştür.

1970 yılından sonra çocuk edebiyatı alanında bir çeşitlenme ve artış yaşanmıştır. Bu yıldan itibaren çocuk kitaplarında dil ve biçimle birlikte içerik yönünden de zenginlik yaşanmıştır. 1970'li yıllara kadar şiirde hece ölçüsü tartışmasız kabul edilirken, Fazıl Hüsnü Dağlarca; **Balina ve Mandalina**, İsmail Uyaroğlu; **Çocuk ve Şiir - Gül Sağanağı** gibi birçok şair serbest ölçüyle çocuk şiirleri yazmışlardır. Şiirde gelen bu serbestlik ve özgürlük düz yazı türlerine de yansımış, birçok yazar bu dönemlerde çocuklar için kitap yazmayı denemiştir. Aynı dönemde roman ve öyküde benzer zenginlik ve çeşitlilik yaşanmıştır. Hasan Hüseyin; **Ressamın Bildircinleri**, Erdal Öz; **Dede Korkut'un Kitabı**, Vedat Dalokay; **Kolo**, Müjdat Gezen; **Bir Lira'nın İki Günü - Kuzucuk**, Fikret Otyam; **Kanlı Gömlekler** adlı kitapları bu konudaki örneklerdir.³⁴

1979 yılından itibaren bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de 'Çocuk Yılı' olarak belirlendi. Bu yılın anlamına uygun olarak pek çok kuruluş çocuk edebiyatı alanında yeni eserlerin ortaya çıkmasına destek olmuşlardır. Ülkemizdeki çocuk dergilerinden bir kısmı da o yıl çıkarılmaya başlanmıştır. 1970'li yılların başlarında yayımlanmaya başlayan **Milliyet Çocuk Dergisi** de bu dönem çocuk edebiyatıyla ilgili önemli bir

³² Erdi, a.g.e., s.113.

³³ Erdi, a.g.e., s.113,114.

³⁴ Şirin, a.g.e., s.71.

gelişme sayılmaktadır. Bir diğer önemli kabul edilebilecek çalışma arasında, Ankara Belediyesi'nin Türk edebiyatının önde gelen yazar ve ozanlarının kitaplarından derlediği üç öykü, üç şiir, dört masal kitabıyla, Samed Behrengi'nin **Bir Şeftali, Bin Şeftali** adlı masalımsı öyküsünü bir milyon sayıda çoğaltarak çocuklara ulaştırılması sayılabilmektedir.

1977 yılından sonra Ülkü Tamer'in yöneticiliğiyle yayın yaşamını sürdüren bu dergi önceki sayılarında çizgi romanlara ağırlık verirken, şiir ve düzyazıya daha yoğun olarak yer vermeye başladı. Özellikle bu dönemin sonuna doğru, daha çok bu dergide yayınlanan şiirleriyle tanınan Yalvaç Ural, bugün de önde gelen bir ozan-yazardır.

1981'de az sayıda çocuk kitabı basıldı. Bunları, Ülkü Tamer; **Masal Şiirler**, Selim Başak; **Selimin Horoz**, Süreyya Berfe; **Çocukça** adlı kitapları bu yılda yayımlanan kitapların bir kısmını oluşturmaktadır.1970'lerden itibaren oluşan edebiyattaki ve dolayısıyla çocuk edebiyatındaki durgunluğun giderilmesine, yayınevlerinin maliyetlerle ilgili yeni ve modern durumlara da uyum göstermesi yardımcı olmuştur.³⁵

Ülkemizde Gülten Dayıoğlu, iyi bir öykücü ve romancı olarak çocuk edebiyatı alanında yer almaktadır. İyi bir yazar olarak Gülten Dayıoğlu'nun kitapları arasında; **Akıllı Pireler, Geriye Dönerler, Uçan Motor** yer almaktadır.³⁶

1980 sonrası dönemde yayınevleri eski baskı kitaplarını estetik ve biçim olarak yenileme işine girişmiş, baskı ve resimleme tekniğindeki gelişmelere ayak uydurmaya çalışmışlardır. Kitaplar çeşitli boyutlarda, kabartmalı, oyuncaklı, müzikli şekillerde üretilmeye başlanmıştır. Bazı yayınevleri yalnızca çocuk kitapları basmış ve çocuk yayınevi olmak konusunda direnmişlerdir. Bunlara Serhat Yayınları, Ya-Pa Yayınları, Kök Yayınları örnek verilebilir. Bunun yanında bazı yayınevlerince Grimm Kardeşler, Andersen gibi masalcıların masalları yalınlaştırılarak ilköğretime uygun hale getirilmiştir.³⁷

³⁵ Erdi, **a.g.e.**, s.115.

³⁶ Erdi, **a.g.e.** s.115-116.

³⁷İbrahim Kıbrıs, **Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Eylül Yayınevi, İstanbul 2000, s. 23.

Bu dönemde çocuk gelişimi ve eğitim bilimleri alanlarının etkisiyle, çocuklar için yazma ve resimleme işlerinin başlı başına bir uzmanlık olduğu görüşü savunulmuştur. Buna bağlı olarak derleme çalışmalarından ziyade, yazarların kendi ürettikleri masal örnekleri artmıştır.³⁸

Bu dönemdeki çalışmalardan bir diğeri de Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın çocuklara yönelik hazırlanan dizilerden oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı hem ilköğretim hem de lise öğrencilerinin gereksinimlerine uygun değişik kitaplar yayımlamış ve 'Çocuk Edebiyatı' adı altında özel bir dizi oluşturmuştur. Böylece çocuk edebiyatına katkı sağlanmıştır.³⁹

Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) da 1998 sonlarına doğru başlayan ve günümüzde de devam eden doğa ve fen olaylarına yönelik hazırladığı kitaplar da çocuk edebiyatındaki kaliteyi arttırmış ve çocuk edebiyatına çeşitlilik getirmiştir. Bunlara; **Biz Hücreyiz, Ona Kısaca DNA Denir** gibi kitaplar örnek verilebilir.⁴⁰

1990'lı yıllardan itibaren canlanmaya başlayan burjuva aydınlanma anlayışıyla yeni akımlar da kendini göstermeye başlamıştır. Çocuk edebiyatı bu süreçte, kitap sayısı olarak oldukça büyük ilerleme gösterirken, ülkemizde içerik bununla ters orantılı olarak ilerlemiştir. Ülkemizde çocuk edebiyatı anlayışı tam kavranamamış, Batı'daki çocuk eşitliği ve gerçekliği çocuk edebiyatına yansıtıp dinsel ve didaktizm eleştirilirken, biz de durum tersine işlemiştir. Eğitim sisteminin yeterli bir biçimde eleştirilememesi ve sorgulanamamasının bunda etkisi olabileceği söylenebilmektedir.⁴¹

Son yıllarda Türkiye'de çocuk edebiyatı konusuna daha uzmanlıkla yaklaşılmakta ve kitaplar kalite ile içerik açısından zenginleşmektedir. Yapı Kredi, İş Bankası, Kök, Mavi Bulut, Tudem gibi yayınevleri içerik ve biçim yönünden kaliteli çocuk kitapları basmaktadır.

³⁸ Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Oğuzkan, **a.g.e.** s. 4,5.

³⁹ Oğuzkan, **a.g.e.**, s. 4.

⁴⁰ Erdi, **a.g.e.**, s. 116-117.

⁴¹ Necdet Neydim, "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Tarihine Sosyolojik Değişimler Açısından Genel Bir Bakış", **Çocuk Çocuk Dergisi**, Ankara 2003, s. 30-31.

2. BÖLÜM: RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ

Resimli kitaplar, resimlemelerin ve anlatımların birleşmesinden oluşur. Resimlemeler yazının içeriğindeki olay örgüsünü anlatır.

Bununla beraber, “İçinde resim olan her kitap çocuk kitabı değildir. Resimli kitaplar, çocuğa ve onun ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ve kısmen ya da tamamen resimlerden oluşan kitaplardır.”⁴²

Okul öncesi dönem ve okulun ilk yıllarındaki çocuklara hitap eden resimli kitapların en büyük özelliği metinden çok resim, sadece resim ya da metin kadar resim içeriyor olmasıdır. Resimli kitaplar çocuklara kitap sevgisini ilk aşılamanın kitaplardır ve çocuğun ilk edebi ve estetik temellerini oluşturur.⁴³

Çocukların resimli kitaplara ilgisi 11 aylıktan başlar ve ilerleyen dönemlerde artarak gelişir. Kitabın resmindeki objeyi, 18 aylık bir çocuk gösterebilir, yine bu dönemde yetişkinin tekrarladığı nesnenin adını çocuk tekrarlayabilmektedir. Kitap sayfalarının çevrilmesini öğretmek için erken yaşlarda çocuklara nasıl yapıldığı gösterilebilir, denemeleri için fırsatlar tanınmalıdır. Böylece yetişkin, kitapları çocukla paylaşmaktan zevk aldığını göstererek, çocuğu yönlendirebilmektedir.⁴⁴

Çocukların algılarının en açık olduğu dönemlerde, resimli kitaplar görsel ve işitsel olarak zihinlerini, duygularını uyarabilmekte ve çocuğun gelişimine katkıda

⁴² Atilla Döl, **0-6 Yaş Çocuk Kitaplarının Resimlemeleri**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim İş Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1999, s. 2.

⁴³ Mübeccel Gönen, “Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik, Resimleme, Fiziksel Özellikleri ve Türkiye’de Son On Yılda Çocuk Kitapları Alanında Yapılmış Tezler”, **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (20-21 Ocak 2000)**, yay.haz. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi-Tömer Dil Öğretim Merkezi, 2000, s.383.

⁴⁴ Ersoy, Avci, Turla, **a.g.e.**, s. 153.

bulunabilmektedirler. Yine bu dönemlerde çocuklar okuyamadıklarını resmin kendisine anlatacağını düşünmektedirler.

Resimli çocuk kitapları, çocukların tanıştığı ilk kitap türü olduğu için, çocuklara kitap sevgisini aşılatabilmektedir. Özellikle okul öncesi dönemde çocukların bilgilerini artırarak, mevcut olan bilgilerini pekiştirebilmektedir.

Çocuklar, resimli çocuk kitaplarını dinlerken, kitabı görsel olarak da takip eder, kulakları ile dinler, böylece resimli çocuk kitabı çocuğu hem görsel hem işitsel olarak duyularına hitap etmektedir. Duyularını geliştirirken çocuk, yeni kavramlar ve yaşantılar kazanırken, hayat tecrübesini de artırmaktadır.

Çocuğun ilk kitabı olma özelliği taşıyan resimli çocuk kitapları, çocuğun ilk ve estetik temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda yetişkin ve çocuk arasında iletişim kurulmasına yardımcı olurken, çocukların hem iç hem dış dünyalarına yararlı katkıda bulunur, yaratıcı hayal güçlerini kullanmalarını sağlar ve geliştirir.⁴⁵

Okul öncesi dönemde; kullanılan kitapların genel özelliği, bol resim içermeleridir. Çocuğun ilk yaşlarında tanıştığı, her sayfasında çok basit çizimli resim bulunan yazı olarak da yalnızca resimdeki nesnenin adı bulunan, amacı çocuğa yakın çevresindeki eşyaları, aile fertlerini, hayvanları vb. tanıtmak olan kitaplara 'ABC Kitap' denilmektedir.

İki – dört yaş arası dönemde; çocuklar ve yetişkinler arasındaki en önemli iletişim aracı olarak resimli kitaplar gösterilebilmektedir. Çocuk ve yetişkin arasındaki öğretici sohbetler resim çocuk kitapları ile yapılabilmektedir. Örneğin; kitap kardeş kavramı ile ilgisiyle, sosyal ilişkileri ve aile bireylerini tanımlanabilir ayrıca resim de ağız, burun vb. duyu organları tanımlanarak sohbet genişletilebilir. Böylece sözcük hazinesi genişlerken, çocuk kendisi ve başka insanlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları bulmaya başlamaktadır. Bununla birlikte anlamaya, kavramaya ve düşünmeye başlamaktadır.⁴⁶

Üç – dört yaş arası dönemde; çocuklar kitapları yalnızca dinlemezler, anlatmaya da çalışmaktadırlar, böylece yazı yazmayı öğrendiğinde kendini yazarak anlatma becerisine de katkı sağlamaktadır. Bu dönemde çocukların ilgisini tek olaylı, neşeli,

⁴⁵ Sever, a.g.e. s. 24.

⁴⁶ Sever, a.g.e., s. 39.

gerçekçi öyküler uyandırmaktadır. Aynı zamanda, kitapta anlatılan olayı dinlemek yetmeyip, çocuklar soru sormaya başlamaktadır ve sorular sorabildiği için öyküyü defalarca dinlemek istemektedirler. Soru sorma, dikkatli dinleme becerileri gelişmiş çocuğun çevresiyle uyumu kolaylaşmaktadır.

Dört – altı yaş arası dönemde; çocuk, akranları ile birlikte okunan kitapları dinler ve birlikte kitap hakkında sorular sormayı ve cevaplandırmayı, yarım bırakılan hikâyeyi tamamlamayı öğrenebilmektedir. Böylece, bir arada yaşamayı, arkadaşlığı, çevreye uyum sağlamayı, sosyal zekâsını geliştirebilmektedir.⁴⁷

Beş – altı yaş arası dönemde; çocuk resme bakarken metni okuyan yetişkini de dinleyebilmektedir. Artık bu yaş dönemi için hazırlanan kitaplarda resim ve metin sayfa da eşit oranda yer kaplamaktadır. Yine bu yaş döneminde çocukların ilgisini masallar, heyecanlı ve eğlenceli kitaplar çekmektedir. Resimlemelerin ayrıntıları, metnin anlaşılmasını kolaylaştırırken çocuğun hayal gücünü de geliştirmektedir.⁴⁸

Resmin insan belleğinde kalma şansı çok daha büyüktür. Çocuk resimle sembol arasında bir ilişki kurarak kendisine güven duyar. Konuşmayı yeni öğreneneler de kelime bilgisi duygularını anlatamaya yeterli değildir. Buna karşın doğuştan anlama, sezme yeteneği vardır. İlk tanıdıkları resimli kitaplar daha çok görme ve işitme duyularına hitap eder.⁴⁹

Resimli çocuk kitaplarındaki resimlemeler, metni genişletir ve hikâyenin daha iyi anlaşılabilir olarak kavranmasına yardımcı olmaktadır. Bu yüzden resimlemelerdeki beklenti, bir sanat eseri olmaktadır ve resimlemelerin iyi ve kolay yorumlanabilmesi istenmektedir. Çocuklar metinden anlayamadıklarını resimlemelerden anlayabilmeli istendiği için, resimlemeler anlatım gücü taşımaktadır. Resimlemeler, metnin detaylarını içermenin yanında arka planları ile de estetik bir zevk oluşturmaktadırlar.

Kesin hatlı şekiller, parlak renkler ilk anda çocukların ilgisini çekmekle birlikte, çocukların sonradan bu renklere sıkıldığı, pastel renkli ve belli belirsiz hatları olan ve her baktıklarında kendilerine yeni bir şeyler verebilen resimleri tercih ettikleri

⁴⁷ Sever, a.g.e. s. 42.

⁴⁸ Sever, a.g.e. s. 43.

⁴⁹ Oğuzkan, a.g.e., s. 386.

görülür. Bu da çocukların devamlı öğrenme ve keşfetme duygularının bir sonucudur.

50

Resimli kitaplarda her sayfanın dörtte üçünü resme, dörtte birinin yazıya ayrılması uygun olur. Resim ve yazıların rahatça görülebilmesi için gerektiğinde kitapların bir sayfanın resim, bir sayfanın yazı olması da yararlıdır.

Kitabın dil gelişimine yardımcı olabilmesi için; çocuklara bol resimli kitap okumalı, bilmediği kelimeler açıklanmalı, çocuk kitaptaki resimleri anlatmaya, yarım bırakılan cümleyi tamamlamaya, kitapla ilgili olarak sorulan soruları cevaplamaya, daha sonra da kitabı kendi cümleleriyle özetlemeye teşvik edilmelidir.⁵¹

2.1. Resimli Çocuk Kitapların Biçimsel Özellikleri

Resimli kitapların içerik özelliklerinin yansıra, çocukların ilgisini uyandırmak adına fiziksel özellikleri de çok önemlidir.

Büyükük: Küçük yaşta çocuklar, buldukları ortamda kendilerinin büyük olduğunun kanıtlanmasına ve güvende olduklarını hissetmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sebepten küçük yaşlarda çocuklar, küçük ve minyatür şeylerden hoşlanırlar ve küçük kitapları tercih etmektedirler. Büyük boy ya da kucak boy kitaplar ise, çocuklara büyüdüklerini hissettirmektedirler. Bu yüzden büyük boy kitaplardan da hoşlanmaktadır. Çocuklar sevdikleri kitabı gittikleri ortamlara taşımak isteyeceklerinden ve kullanabilmeleri için, çocuk kitaplarının ağır olmaması gerekmektedir.⁵²

Ciltleme: Çocuk kitapları için en iyi ciltleme yöntemi, dikiş yoluyla yapılan ve karton ya da kalın mukavva kapak şeklinde olmaktadır. Kapak için plastik kaplama yapılarak daha dayanıklı hale getirilebilir, yırtılma önenebilir. Ciltleme ve kapak, çocukların aynı kitabı defalarca okutmak, resimlerini bakmak ve gittikleri ortamlara götürmek

⁵⁰ Sever, a.g.e., s. 166.

⁵¹ Ersoy, Avci, Turla, a.g.e., s. 153-154.

⁵² Ersoy, Avci, Turla, a.g.e., s. 167-168.

isteyeceği düşünülerek mümkün olduğu kadar dayanıklı ve cazip yapılması gerekmektedir.⁵³

Kâğıt: Çocuk kitapları için önerilen, en kullanışlı kâğıt ağır gramajlı olan birinci sınıf kâğıttır. Resimli çocuk kitaplarının kâğıdı kolay yırtılmayan, kalın karton ya da mukavvadan olmalıdır. Parlak kuşe kâğıtlar gözü yorar ve doğallıktan uzaklaştığı için bir süre sonra çocukların ilgisini çekmemektedir. İkinci hamur kâğıt da renklerin düzgün çıkmasını ve baskının kalitesini önlemektedir.⁵⁴

Baskı: Resimli kitaplar küçük çocuklara okunmak için 14-16 arası punto büyüklüğü en uygun olanıdır. Puntolarının çok büyük olması gerekmez, çünkü çocuklar ileride kendilerine okunan kitabı kendileri de okumak isterler. Daha büyük yaşlarda iri punto çocuğu o kitaptan uzaklaştıran bir özellik olmaktadır. Bunun için normal boy punto kullanılmalıdır, dolayısıyla punto büyüklüğü çocuğun yaşına uygun olmalıdır.⁵⁵

Sayfa düzeni: Resimlerin yerleştirilişı, satır arası boşluklarının, satır başlarının ayarlanması gibi özelliklerdir. Yazı ile resim daima bütünleşmelidir. Yazının başladığı kısım daima aynı hizada olmalıdır. Bunun nedeni çocuğa okuma alışkanlığı vermektir. Basımda gramer hatası, noktalama, harf hataları, ters basma gibi ihmaller bulunmamalı, resimler iyi basılmalıdır. Büyük çocuklar bile çok metinli, sık satırlı, küçük puntolu ve resimsiz kitabı okumak istemezler.

2.2. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri

Resimli Çocuk Kitapları içerik özellikleri olarak, tema, konu, kahramanlar, plan ve üslup bakımlarından incelenmektedir.

Tema: Çocuk kitaplarında, amaçlanan tema açık bir şekilde, çocukların seviyesine uygun olarak işlenmelidir. Çocuk kitaplarında davranışlar ve duygular aktarılırken politik ve ideolojik görüşlere yer verilmemelidir. Resimli çocuk kitapları; demokratik ilkelere bağlanma gereğini, aile, yurt, ulus-doğa-hayvan sevgisi, iyiye - güzele duyarlılığı, kahramanlığa saygıyı, yaşamayı sevmeyi ve yaşama zevkini çocukların gelişim düzeyine uygun olarak işlemelidir. Temalar konusunda, çocukların gelişim

⁵³ Ersoy, Avcı, Turla, **a.g.e.**, s. 169.

⁵⁴ Ersoy, Avcı, Turla, **a.g.e.**, s. 166-167.

⁵⁵ Oğuzkan, **a.g.e.**, s. 368.

düzeyine uygunluğunu ayarlayabilmek için yazar-ressam-eğitimci-gelişim psikoloğu-tasarımcı işbirliği olması gerekmektedir.⁵⁶

Konu: Çocuk kitaplarında, tema ve konu ilişkisi güçlü olması gerekmektedir birlikte, bu kitaplar çocukları eğlendirip dinlendirebilmelidir. Resimli çocuk kitaplarında ele alınan konular, çocuğun gelişim seviyesine uygun olmalı, çocukları ulusal değerlere ve demokratik hayata hazırlamalı, çocuklarda güven duygusunu aşılmalı, hayal güçlerini geliştirmelidir. Çocuk kitaplardaki konuların, çocukların yaşantılarıyla ilgili olması ve gerçek ya da gerçeğe yakın olması beklenmektedir. Yazarların, değişik yaş gruplarındaki çocukların ilgilerini, beğenilerini ve okuma eğilimlerini çok iyi bilmesi beklenmektedir. Çocuk kitapların ilgiyle okunmasının ve çocukları eğlendirmesinin temel koşullarından biri olarak görülmektedir.⁵⁷

Kahramanlar: Erken yaşlarda çocuklar, okunan ya da okudukları kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurarlar. Bu sebeple, kahramanların fiziksel ve ruhsal özellikleri önemlidir ve çocuğun gelişim seviyesine uygun olmalıdır. Resimli çocuk kitaplarında az sayıda kahraman bulunmalıdır. Masal ya da masalımsı kitap türlerinin dışındaki kitaplarda, kahramanlar gerçek ya da gerçeğe yakın olmalıdır.⁵⁸

Plan: Çocuk kitaplarında, duygu ve düşünceler, olaylar tutarlı bir biçimde sıralanmalı; konu ile çocuklarda uyandırılmak istenen duygu arasında bir bütünlük sağlanmalıdır. Olaylar; çocuğun ilgisini sürekli canlı tutan ilişki geçişmeleriyle, kitabın başından sonuna kadar, gereksiz ayrıntılara düşmeden, ölçülü ve rahat bir anlatımla aktarılmalıdır.⁵⁹

Üslup: Dil ve anlatım; "Duruluk, akıcılık, açıklık, yakınlık, çeşitlilik ve kişisellik" etkili ve güzel bir üslup yaratmanın temel koşulları olarak görülmelidir. Resimli çocuk kitaplarında, yüklü bir anlatımdan kaçınılmalı, gereksiz sözcükler kullanılmamalı, çocukların sözcük dağarcıklarını zenginleştiren bir üslup tercih edilmelidir. Çocuk kitaplarında anlatım, çocukların duygu ve düşünce dünyasını geliştirecek yaklaşım temel ilke kabul edilmektedir. Kitaplarda, Türkçenin zengin anlatım olanakları çocuklara hissettirilmeli; çocuğun dil beğenisini geliştiren bir yaklaşımla, beş duyuya

⁵⁶ Oğuzkan, a.g.e., s. 370.

⁵⁷ Ersoy, Avci, Turla, a.g.e., s. 172-173.

⁵⁸ Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz., Sever, a.g.e., 75-79..

⁵⁹ Oğuzkan, a.g.e., s.372-373.

seslenen bir anlatımla üslup canlı kılınmalıdır. Kitaplarda argo söyleyişlerden, bol mecaz ve istiare kullanmaktan kaçınılmalı; çocukların kullanımında güçlük çektiği bağlaç ve edatlara (mademki, gerçi, aksi halde, rağmen, sanki vb.) mümkün olduğunca yer verilmemelidir. Kitaplar; dilbilgisi, yazım (imla) ve noktalama kuralları bakımından yanlışsız olmalıdır. Kitaplar, belirtilen yapısal özellikleriyle birlikte, eğitsel ilkelere de dayandırılmalıdır.⁶⁰

2.3. Resimli Çocuk Kitaplarında Resimleme Özellikleri

Çocuk kitaplarındaki resimlemeler, çocuğun estetik becerisinin geliştirmenin yanında birçok işlevi karşılar. Okurken anlatılması güç ve sıkıcı tasvirlerin resimleme yoluyla anlatılması sağlamaktadır. Olayların daha açık anlaşılmasını ve okuma alışkanlığı kazandırmak işlevini de sağlamaktadır.⁶¹

“Estetik ihtiyacı, insanların süsleme ve süslenme ihtiyacından doğmaktadır. İlk önce kendini süslemekle başlayan bu ihtiyaç, bazı kişilerde fazla gelişmez; bazılarında ise kendi kişiliğini aşarak sanatta güzelliği aramaya doğru iter. Her insanın kendine göre bir estetik görüşü ve tatmini vardır. Kimi belirli tür bir müzikten, kimi ise belirli bir resim türünden zevk alır. Çocuklarda da estetik duygusu vardır. Fakat bu duygu, salt kendi yeteneğiyle değil, karşılaştığı materyalin etkisiyle de gelişir. Bu yüzden çocuklara küçük yaşlardan edebi yönü kuvvetli, resim yönüyle de başarılı eserler vermek gerekir. Çocuk, bilinçsiz de olsa, estetik duygusuna iyi eserler yardımıyla sahip olur.”⁶²

Çocuk kitaplarındaki resimlemeler, kolay yorumlanmalı, kahramanlar ve figürler hareketli çizilmelidir. Resimlemelerin ilgi uyandırması, sanat eseri özelliği taşıyarak

⁶⁰ Sever, a.g.e., s. 145.

⁶¹ Sever, a.g.e., s. 178.

⁶² Tuncer, a.g.e., s.12-13.

sanat eğitimine katkıda bulunması beklenmektedir. Abartılı ya da karikatürize ve eğlenceli resimler de çocuk kitaplarında tercih edilmektedir.⁶³

Resim ve şekiller ilgili metinle aynı yüzde ya da resimle yazı aynı sayfada yer almalıdır. Resim ya da şeklin metindeki düşünce ve olayların yorumunu yapabilir olması gerekir. Resimlerle metin üst üste gelmemeli, biri diğerini kapatmamalıdır.⁶⁴

Çocuk kitapları bazı eğitsel ilkelere dayanması gerekir. Bu ilkelere göre Çocuk kitapları;

“Okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir. Yaşamın gerçekleriyle ilişkili olmalıdır. Çocuğun duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici biçimde kaleme alınmış olmalıdır. Çocuğun bilgi ve kültür evrenini genişletmelidir. Çocuğa, içinde yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi açıdan (çocuğun gelişim düzeyine uygun biçimde) tanıtmalı; çocuğun bunlarla bütünleşmesini sağlamalıdır. Şiddet öğeleri içermemeli; çocukta estetik bir duyarlık sağlamalıdır. Çocuğun eleştiri yeteneğini geliştirmeli; onun tepkilerini düzenleyici bir rol oynamalıdır. Çocuğun kişiliğini geliştirerek, yaşama uyumunu sağlamalıdır. Çocuğun dilsel becerilerinin (okuma, konuşma, yazma, dinleme) gelişmesine katkıda bulunmalıdır. Çocuğa, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanamayacağı bilincini vermelidir. Onları, kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır. Çocuğa, insanı "zayıf" ve "güçlü" yönleriyle tanıtmalıdır. Bilimsel verilere ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır. Çocuğa kavratılmak istenen ana düşünceyi bir ibret biçiminde vermeyip, bunu sezinlettirmelidir. Çocuğu yazgıcılığa ve uydurukçuluğa sürüklememelidir. Her türlü önyargıdan arındırılmış olmalıdır. Çocuğun doğasına uygun bir yaklaşımla; yaparak, yaşayarak öğretme-öğrenme anlayışını yansıtmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır. Çocuk kitapları sözüyle, çocuklar için yazılan, yazınsal ya da öğretici nitelikli kitaplar anlatılmak istenmektedir.”⁶⁵

⁶³ Sever, a.g.e., s. 176.

⁶⁴ Ersoy, Avcı, Turla, a.g.e. s. 165.

⁶⁵ Yasemin Aydoğan, “Okul Öncesi Çocuklar İçin Hazırlanan Resimli Hikâye Kitaplarının Konu Ve Zaman Kullanımı Açısından İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu** (4-6 Ekim 2006), Ankara 2006, s. 227-232.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE TARİHİ GELİŞİM (1950-1997)

3.1. Cumhuriyetin İlanı ve İnkılâplar

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilmiş olarak çıktı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre Anadolu toprakları İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus, Yunan vb. devletler tarafından işgale uğradı. Bu işgaller sonucunda Anadolu'da tepkiler meydana geldi. Bu tepkiler; işgalleri kınayan protesto ve mitingler, Kuvayı Milliye hareketinin oluşumu, Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurulması ve düzenlenen kongrelerle ortaya kondu.

Bütün bu çalışmalar 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa tarafından birleştirilmeye çalışıldı. Ülkede olup bitenler karşısında Anadolu'da başlayan tepkileri dikkate alan Mustafa Kemal Paşa, 1919 yılı 20-21 Haziranında yayınladığı Amasya Tamimi'nde; ' Vatanın bütünlüğü milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletin istiklalini, milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Ülkenin en emin yeri olan Sivas'ta milli bir kongre toplanmalıdır.' Fikri ile milli mücadeleyi başlatmıştır. Bu fikirler Erzurum Kongresi'nde; 'Vatan bir bütündür, bölünemez, manda ve himaye kabul edilemez.'sözleri ile dile getirilmiş (23 Temmuz-7 Ağustos 1919), 4-11 Eylül 1919'da Sivas'ta toplanan kongrede alınan karar gereğince Mustafa Kemal Paşa

Heyeti Temsiliye Başkanı seçilmiş ve ülkedeki bütün milli cemiyetler, Anadolu Rumeli Milli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.⁶⁶

Anadolu'daki bu hareketi yakından takip eden İstanbul Hükümeti Temsilcileri ile Amasya'da yapılan görüşme sonucunda, seçimlerin yapılarak İstanbul'da meclisin açılmasına karar verildi. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda kabul edilen (28 Ocak 1920) Misakı Milli ile milli mücadele hareketinin hedef ve amaçları belirlenmiştir.⁶⁷ Bu belgenin kabulü ile 16 Mart 1920'de İstanbul fiilen işgale uğramış bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa Ankara'da yeni bir meclisin açılmasına karar vermiştir.

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan bu meclis öncelikle ülkenin işgalden kurtarılması için çalışmalar başlamış, cepheler oluşturulmuş, doğuda ve batıda gösterilen askeri başarılarla ülke işgalden kurtarılmıştır. Bu meclisin ana amacı 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu'na göre 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.' düşüncesi doğrultusunda yürütülen çalışmalar sonucunda işgalci güçlerle 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmıştır.⁶⁸ Bu antlaşma ile Yeni Türkiye Devleti, batılı devletler tarafından tanınmış, kapitülasyonlar kaldırılmış ve Doğu Anadolu' da Ermeni devleti kurulması konusu gündemden çıkarılmıştır.

Lozan Antlaşması sonrası toplanan İkinci TBMM 29 Ekim'de Türkiye Devleti'nin cumhuriyet olduğunu ilân etmiş (1923) ve bu cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin modernleşmesi için köklü inkılâp hareketlerine girişilmiştir. Bunlar 3 Mart 1924'de kabul edilen Tevhidi Tedrisat (öğretim birliği), Halifeliğin kaldırılması ve Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılmasını sağlayan üç önemli yasadır. Bu yasalara göre, eğitimin ve yönetimin çağdaş laik ve milli nitelikler kazanması amaçlanmıştır. CHP ekseninde gerçekleştirilen bu çalışmalar Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla ülkede bir muhalefette karşılaşmıştır. Ve inkılapların Şeyh Sait İsyanıyla kesintiye uğraması Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması, basına sansür gelmesi üzerine, tek partiliğe devam edildi.

Bu arada tekke- zaviye- türbelerin kapatılması, kılık kıyafet ve şapka kanununun kabul edilmesi(1925) ve hukuki alanda kadın-erkek eşitliğini sağlayan Türk Medeni

⁶⁶ Bu dönemdeki gelişmeler için bkz. Tefvik Bıyıklıoğlu, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, Ankara 1959, Sebahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, İstanbul 1981, Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara 1983.

⁶⁷ Milli Mücadele döneminde İstanbul Hükümeti'nin tutumu için bkz. Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul 1976.

⁶⁸ Cemil Bilsel, **Lozan**, II. Cilt, İstanbul 1933.

Kanunun kabul edilmesi(1926), 1928'de ise harf inkılabının yapılması gibi gelişmeler yaşanmıştır. Ne var ki, tek parti dönemini istemeyen Mustafa Kemal Paşa, cumhuriyetin demokratikleşmesi için çok partili hayata geçilmesini istemiştir. Bu doğrultuda 1930 yılında Fethi Okyar'ın başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Ancak cumhuriyet inkılaplarına karşı olan grupların bu partide toplanması üzerine parti kısa sürede faaliyetine son vermek zorunda kalmıştır.

Bundan sonra ülkede dil ve tarih alanında yapılan çalışmalarla, kültürel alanda çalışmalara önem verilmiştir.(1931 Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması (1932), Türk Dil Kurulması (1934), Soyadı Kanun'un kabul edilmesi (1935), hafta sonu tatilinin değiştirilmesi). Kısacası Osmanlı Devleti'nin yıkılması üzerine kurulan Yeni Türkiye Devleti'nde cumhuriyet ilkeleri doğrultusuna milli kültürü de ön plana çıkartan bir modernleşme hareketi gerçekleştirilmiştir. 15 yıl süren bu süreçte yaşanan topyekûn Avrupa örnek alınarak geçirilen değişim çeşitli tepkilere neden olmuş, dönemin ders kitaplarında cumhuriyet ve demokrasi ilkeleri yeni yetişen nesle anlatılmak istenmiştir. Bu yaşananlar bazı çevrelerce benimsemek istenmemiştir, fakat eğitimde kabul edilen milli, laik, halkçı, inkılapçı, görüşler çerçevesinde yeni bir toplum inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu toplumun modern devletler arasında gelişmesi istenmiştir. Yeni bir ulus devlet inşasında 1937'de anayasaya giren cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, laik, devletçi ve inkılapçı özelliklere sahip bir toplumun oluşması istenmiştir.

3.2. Atatürk Sonrası Cumhuriyet

10 Kasım 1938'de dünya tarihinin önemli liderlerinden biri olan Mustafa Kemal Atatürk vefat etti. 11 Kasım 1938'de TBMM İsmet İnönü'yü cumhurbaşkanı seçti. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı sırasında İkinci Dünya Savaşı patlak verdi. Türkiye askeri teknik ve donanım açısından savaşa katılacak düzeyde değildi. İnönü, Türkiye'yi savaşa dahil etmediği için eleştirilere maruz kalsa da, İnönü'nün korkusu Almanlara karşı alınan bir yenilgide Türkiye ve yapılan modernleşme hareketinin tehlikeye girecek sonuçlar doğurmasından çekinmesiydi.⁶⁹

⁶⁹ İnönü dönemi için bkz. Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Ankara 1986.

Savaşın başlamasıyla, Refik Saydam Hükümeti, ekonomiyi kontrol edebilmek adına, Milli Korunma Kanunu'nu (1940), çıkartarak, savaş ekonomisi dönemini başlattı.⁷⁰ 1940'da kırsal kesimin yaşama biçimi, teknoloji, zihniyet açısından Cumhuriyet devrimlerinden çok yararlanamamıştır. Zira, maddi açıdan yeterli olunmadığı için kırsal da bulunan birçok köye okul, yol, elektrik götürülemedi. Okul yapılırsa dahi, öğretmen bulmak oldukça güçtü. Bu sebepten, Atatürk döneminde askerliğini çavuş ya da onbaşı olarak yapmış köylülerden, köy öğretmeni yetiştirilmiştir. 17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilerek, Tarım Bakanlığı'nın belirlediği 11 farklı yerde Köy Enstitüleri açıldı.⁷¹

1942'de başbakan Şükrü Saraçoğlu oldu ve kontrol altında tutulan fiyatlardan dolayı üretim ve ithalat kısıtlılığı nedeniyle karaborsa oluşmuştu. Yeni hükümet fiyatları serbest bırakma kararı aldı. Bu kez de, savaş koşullarının meydana getirdiği aşırı zenginlikleri vergilendirme yoluna gidilerek Varlık Vergisi Kanunu(1942) çıkarıldı.⁷² Bu kanunla bir kez borç ödemek için insanların Aşkale'de bedenen zorunlu çalıştırılmalarının ülkemiz adına yüz ağartıcı değil ve çağdışı bir uygulama olmuştur.⁷³

1940'ların sonlarında, İnönü çok partili hayata geçmek istemiştir. Bu istekteki sebep, bütünsel kalkınma anlayışıdır. Bilindiği gibi bunu dış siyasetteki yararlarından biri, Avrupa'dan geri kalmamak adına çoğulculuğun egemen olması ve Sovyet tehdidi altındaki Türkiye'nin Batı'nın siyasi değerlerini paylaşarak Batı'ya sığınmasını kolaylaştırmaktır. Akşin'e göre; *'Atatürk döneminde, Türk siyasal düzeni Avrupa demokrasisi ortalamasının altında değil, üstündeydi ve tabii ona göre de saygınlığı vardı.'*⁷⁴

İnönü 19 Mayıs 1945 Gençlik ve Spor Bayramı mesajında 'Halk İdaresi'nin geliştirileceğini belirtmişti. Savaş sonunda Avrupa'da ortaya çıkan demokrasi ortamından cesaret alan CHP içindeki kimi hoşnutsuzlar kıpırdanmaya başlamışlardı. Bunlardan milletvekili olan dördü, yani Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, 7 Haziran 1945 günü CHP grubuna 'Dörtlü Takrir' diye tanınmış olan

⁷⁰ Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1996, s. 207.

⁷¹ Akşin, **A.g.e.** s. 209.

⁷² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rıdvan Akar, **Varlık Vergisi**, İstanbul 1992.

⁷³ Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, 2013, s. 207.

⁷⁴ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 17. Basım, İstanbul 2013, s. 242.

bir önerge verdiler. Önergelerinde, özellikle parti içinde özgür bir tartışma ortamının yaratılmasını istiyorlardı. O sırada Türkiye’de toprak reformuna olanak verilebilecek Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu TBMM’ye sunulmuştu:

Demokrat Parti (DP) 7 Ocak 1946’da kuruldu. Celal Bayar genel başkan oldu. Çeşitli sebeplerle hoşnutsuzluğu bulunanları çevresinde toplayarak, kısa zamanda DP büyüdü. Bazı kesimler, DP’nin kuruluşunu Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’na olan muhalefetinden kaynaklandığını düşünse de, bunun etkisi olmakla birlikte, tek sebep olarak kabul edilmez. DP’nin birincil amacı demokratikleşmektir. CHP ise bu yöndeki şikâyetleri azaltmak adına, tek dereceli seçimi getirdi, üniversitelere özerklik verildi, gazete kapatma yetkisi hükümetten alınarak mahkemelere verildi, Toprak Mahsulleri Vergisi kaldırıldı, işçi sigorta kanunları çıkarıldı, sınıf partilerinin ve sendikaların kurulabileceği kabul edildi, İnönü’nün değişmez genel başkan sıfatına son verildi.⁷⁵

1947’de yapılması gereken seçimler CHP’nin isteği ile 1946’ya alındı. 1949’da yapılan seçimler tek dereceli olmasına rağmen, yargı denetimi yoktu, oylar açık veriliyor fakat gizli sayılıyordu, çoğunluk sistemi uygulanarak en çok oyu hangi parti aldıysa o ilde bütün milletvekilleri o partinin oluyordu. Bu seçimlerde DP, 66 milletvekili çıkarabildi ve Recep Peker başbakan oldu.⁷⁶

DP, 14 Mayıs 1950’de yapılan seçimlerde, oyların %55’ini, CHP ise %41’ini aldı. DP milletvekillerinin %85’ini (408 sandalye), CHP ise %15’ini (69 sandalye) almıştı. DP’liler seçim başarılarını yeni bir çağın başlangıcı olarak selamlıyorlardı. Gerçekten de önemli bir noktaya gelmiş oluyordu. 1945’te sona eren devrimci tek-partili dönemin ardından ikinci genel seçimde iktidar, kavgasız gürültüsüz muhalefet partisinin eline teslim ediliyordu.⁷⁷

Büyük umutlarla başlayan DP döneminde, TBMM tarafından cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar, DP genel başkanlığı görevini bıraktı. Bu görev başbakan olan Adnan Menderes’e verildi. Refik Koraltan, TBMM Başkanı, Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı

⁷⁵ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin...**, s. 216.

⁷⁶ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin...**, s. 216.

⁷⁷ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 247.

oldu. DP, muhalefette iken vadettiği demokratikleşme hareketlerinden birçoğunu, iktidar olduktan kısa bir süre sonra unuttu.⁷⁸

TBMM, CHP'ye bağlı olan halkevleri ve halkodalarını devletleştiren yasayı(1951) kabul etti. Tek parti, döneminde bu yasanın hiçbir anlamı olmasa da, çok partililikte anlamı oldukça büyüktür. Çünkü halkevleri ve halkodaları parti hizmeti değil, kamu hizmeti yapıyordu. Bu yasayla, halkevleri ve halkodaları Hazine'ye bırakıldı.⁷⁹

DP, CHP'nin bütün mal varlığını 'haksız iktisap' olarak adlandırarak Hazine'ye geçiren bir yasa(1953) çıkarttı. Böylece ana muhalefet partisi olan CHP'nin etkinlik olanakları kısıtlandı. Bunun yanında, Atatürk ve devrimlerinin aleyhinde olduğu gerekçesiyle Millet Partisi kapatıldı.⁸⁰ 2 Mayıs 1954'de yapılan seçimlerde DP %57, CHP %36 oy aldı. Plansız yapılan yatırımlar ve dağıtılan krediler; döviz çıkmazına, enflasyona, mal kıtlığına yol açtı. Hükümet bu konuda iktisadi planlama düşüncesine sıcak bakmayarak reddetti.⁸¹ 1957'de yapılan seçimlerde tekrar DP galip çıktı fakat oyları azalmıştı. Bu seçimlerde CHP %41 oy aldı.⁸²

1958'de DP, yeni ve şiddetli bir baskı dönemi başlattı. Bu kez iktisadi bunalımın sonucu olarak istikrar önlemleri fiyatları arttırmış, halk zor durumda kalmıştır. Bununla birlikte, 1958'de iktisadi çözümsüzlüğü karşısında hükümet, IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmalarını kabul etmek zorunda kalmıştır.⁸³

Bütün bu yaşananların yanında 1957 seçimlerinde yükselişe geçen CHP'nin sonraki seçimi kazanma ihtimali artmıştır. Menderes ve ekibi ise iktidardan ayrılma olasılığını bile kabul etmiyordu. Bunların yanında, Irak Devrimi⁸⁴ ve Fransa'da yaşananları⁸⁵ örnek gösteren DP hükümeti daha şiddetli bir baskı dönemi başlatmıştı.⁸⁶

⁷⁸ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 249.

⁷⁹ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 221.

⁸⁰ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 251.

⁸¹ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 222.

⁸² Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Hil Yayınları, İstanbul, 1992, s. 71

⁸³ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 254.

⁸⁴ 14 Temmuz 1938'de Irak ordusu darbe yaparak iktidarı ele geçirdi. Bundan etkilenen DP Hükümeti, Türk Ordusu'nu Irak ve Suriye sınırında alarma geçirmiştir. Lübnan ve Ürdün'ün başvuruları üzerine ABD'nin askeri birlikleri Lübnan'a, İngilizlerinki ise Ürdün'e gönderildi. DP iktidarına göre, Irak Devrimi dıştan desteklenen yıkıcı bir faaliyetti.

⁸⁵ Fransa, anavatanının bir parçası konumunda olan Cezayir'de 1954'ten beri kanlı bir iç savaş yaşanıyordu, yüzbinlerde insan ölmüştü. De Gaulle, İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'yı kurtarmış, bu büyük sorunu çözmek için de Cezayir'de barışı sağlamak üzere görevlendirilmişti.

12 Nisan 1960 günü DP grubu bir bildiri yayınladı. Bu bildiri, CHP'yi 'silahlı ve tertipli ayaklanma ' hazırlamakla, basını da bunu yalan ve çarpıtılmış haber yaparak desteklemekle suçluyor, üç ayda bu işi çözecek bir tahkikat komisyonu kurulmasının kararının alındığını açıklıyordu. Muhalefet gezilerini, önleyemeyen DP iktidarına göre bu, kökten çözüm olacaktı. ⁸⁷

DP'nin önerisi TBMM tarafından kabul edildi. Kurulan ve hepsi de DP'li olan 15 kişilik komisyon ilk olarak üç şeyi yasakladı: 1) Partilerin tüm etkinlikleri 2) Komisyon etkinlikleri ile ilgili yayınlar 3) TBMM'de komisyonla ilgili görüşmeler ve bunlar hakkındaki yayınlar (18 Nisan).⁸⁸

'İnönü 18 Nisan'da TBMM'de iki konuşma yaptı. Kendilerinin ihtilalden gelip demokrasiye geçtiklerini, ihtilal yapmalarının olanaksız olduğunu, kurulacak komisyonun gayri meşru olduğunu, TBMM'nin üstünde bir baskı düzeni getireceğini, bu durumun kendileri dışından kaynaklanan bir ihtilale yol açacağını söyledi. Ve şu cümleleri ekledi: ' *Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, bende sizi kurtaramam... Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır.*'⁸⁹

Menderes, 'ihtilal olabilir' uyarısını, 'Bunlar ihtilal yapmak istiyor' biçiminde yorumlayarak DP grubunu daha şiddetli önlemler almaya ikna etti. 27 Nisan 1960 günü çıkarılan ve Tahkikat Komisyonu'na olağanüstü yetkiler tanıyan yasa, komisyonu, her türlü yayınları yasaklamaya, süreli ve basımevlerini kapatmaya, her türlü etkinlik konusunda ve soruşturmanın selameti için önem ve karar almaya, bu amaçla hükümetin bütün olanaklarında yaralanmaya yetkili kılıyordu.

Harp Okulu öğrencileri 21 Mayıs'ta Atatürk Bulvarı'nda yürüyüş yaptılar. Menderes çareyi Harp Okulu'nu en kısa zamanda tatile göndermekte buldu. O'nu bu fikrinden DP Genel İdare Kurulu ve DP Meclis Kurulu geri çeviremedi. Böylece Milli Birlik

⁸⁶ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 254-255.

⁸⁷ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 229.

⁸⁸ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 228.

⁸⁹ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 258.

Komitesi adı altında çoğu genç subaylardan oluşan bir cuntanın darbesi ile 27 Mayıs 1960 darbesine gelindi.⁹⁰

27 Mayıs darbesiyle DP, mahkeme kararıyla kapatıldı. DP'nin oylarını paylaşmak amacıyla 2 parti meydana geldi. Bunlar; Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi. Bu sebepten ötürü, 1961'de yapılan seçimlerde DP'nin oyları bölündü. Bu oylar, genel başkanı Süleyman Demirel olan AP'de toplandı. 1965 ve 1969'da yapılan seçimleri AP kazandı. AP, solla kutuplaşma tutumuyla DP'ye benzer özellikler göstermiştir. Bunda MBK'nin büyük hatası olan Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamlarının da payı vardır. İdam çağdışı bir uygulama olarak büyük acıma ve nefret duyguları uyandırmıştır. Aynı zamanda başka siyasal idamlara da yol açmıştır. Bunlardan bazıları; Talat Aydemir – Fethi Gürcan; Deniz Gezmiş – Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve 12 Eylül'ün çok sayıda idamı.⁹¹

1969 seçimlerinde AP %47 oy aldı. Ülkedeki iktisadi durum tıkanma noktasına geldi ve 1970'de kur ayarlaması yapılarak doların karşılığı 9 TL'den 15 TL'ye çıkarıldı. Bunun yanında Demirel'in sanayi burjuvazisini tarım burjuvazisine tercih etmesinin anlaşılması üzerine, AP içinde anlaşmazlıklar yaşandı ve Ferruh Bozbeylî'nin başkanlığında bazı milletvekilleri AP'den istifa ederek Demokratik Parti'yi kurdular. (1 Aralık 1970).⁹²

1970'te olaylar hız kazanarak devam etti. Üniversiteler de öğrenci olayları çıkıyordu. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının da içinde yer aldığı Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, 4 ABD'li subayı kaçırdı. Bunun üzerine ODTÜ'de kaçırılan subayları aramak için giden güvenlik güçleri ve öğrenciler arasında anlaşmazlıklar yaşandı ve üniversite savaş alanına döndü. DİSK'e yönelik yasa tasarısını protesto eden işçiler, İstanbul'da olay çıkartarak ve gösteriler yaparak her şeyi durdurdular. Banka soygunları ve Amerikalılara yönelik eylemler yapılıyordu. Bütün bu yaşananlar karşısında genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanları 12 Mart muhtırasını verdi. Bu muhtıraya

⁹⁰ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, Çev: Yavuz Alagon, İstanbul, 1995, s. 192.

⁹¹ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 234-235.

⁹² Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 235.

göre olaylardan hükümet ve meclis sorumlu tutuluyordu, durum karşısında Demirel istifa etti.⁹³

12 Mart ara düzeninin sonuna işaret eden 1973'te seçimler yapıldı. Seçimde CHP 1. Parti, AP 2. Parti, Milli Selamet Partisi de 3. Parti oldu. CHP ile MSP karma hükümet kurdu. Bu dönemde CHP genel başkanı Bülent Ecevit'tir.⁹⁴

1975'te ASALA Ermeni örgütü, çoğu faili meçhul olan bir suikast kampanyası başlattı ve 34 dışişleri görevlisi öldürüldü, 10'u yaralandı. 1983'te yine ASALA Paris'teki Orly Havaalanı'nda THY yolcuları arasında bomba patlattı. Bazıları Fransızlar olmak üzere 8 kişi hayatını kaybetti. Bu kez suçlular yakalandı ve ASALA etkinliğini kaybetti.⁹⁵

MSP ve CHP arasındaki anlaşmazlıklara dayanarak erken seçime gitmek umuduyla Ecevit istifa etti(1974). Ancak seçime gitmek için kendine yeni bir hükümet ortağı bulamadı. Demirel ise DP'nin desteğini alamadığı için sağ bir koalisyon kuramadı. Bütün bunlardan dolayı yaklaşık bir sene hükümet bunalımı yaşandı. En sonunda Demirel kutuplaşma siyaseti güttü ve DP'den ayrılan milletvekillerinin desteğini alarak karma bir hükümet kurdu.⁹⁶

12 Mart döneminden sonra üniversite ve çevresinde sağ ve sol gençlik arasında şiddetli çatışmalar yeniden başlamıştı. Bu olaylarda birçok genç faili meçhul cinayetlere kurban gitmiş ve kanlı olaylar yaşanmıştır.

1977 seçimlerinde CHP yeniden 1. Parti oldu. Fakat bu oran tek başına hükümet olmaya yetmiyordu. Nitekim CHP azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca, Demirel 2. MC'yi kurdu. Bu, ancak 5 ay sürebildi. Ardından, AP'den gelen ve her birine birer bakanlık verilen 11 milletvekili sayesinde Ecevit, hükümeti kurabildi. Ocak 1978'den Ekim 1979'a kadar süren bu hükümet büyük sorunlarla karşılaştı. Bunlardan bazıları; 1973 Ekim'inde patlak veren petrol bunalımı dünyada akaryakıt fiyatlarında yükselmelere yol açmıştı. Şiddet olayları daha da artmıştı.⁹⁷

⁹³ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 235 – 236.

⁹⁴ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 270.

⁹⁵ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 238.

⁹⁶ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 271.

⁹⁷ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin...**, s. 239.

1979'da yapılan seçimi CHP kaybetti ve Ecevit istifa etti. Yeni hükümeti Demirel kurdu. Bu AP'nin azınlık hükümeti niteliğindedir. Yeni hükümetin çok kötü durumda olan ekonomiyi düzeltebilmek için acilen istikrar programı uygulaması gerekiyordu. Bu nedenle, Dünya Bankası'nda çalışmış olan ve o sıra başbakanlık müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı müsteşar vekili olan Turgut Özal, 24 Ocak Kararları diye tanınan istikrar paketini hazırladı. Bu istikrar paketinin başarılı olabilmesi için, işçi ücretlerinin yükselmemesi gerekiyordu. Bunu yapmak çok partili siyasal düzende oldukça güç bir işti. Ancak 12 Eylül darbesi 24 Ocak Kararlarının uygulanmasını kolaylaştırmıştır. 12 Eylül'ün hükümeti olan Bülent Ulusu iktidarının ekonomiden sorumlu devlet bakanı ve başbakan yardımcısı Turgut Özal oldu.⁹⁸

Özetlemek gerekirse; Atatürk'ün ölümüyle beraber İnönü'nün Cumhurbaşkanlığında, Türkiye, 1937'de anayasaya giren ilkeler çerçevesinde devam etmekle birlikte 1939-1945 arası yaşanan İkinci Dünya Savaşı sonrası çok partili hayata geçmek zorunda kalmıştır. 1950 yılında yapılan seçimle, 27 yıl süren tek parti iktidarı (CHP), 1946 yılında kurulan DP'nin iktidara gelmesiyle sona ermiştir.

1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin tek başına iktidara gelmesiyle başlayan dönem daha liberal esasların kabul edildiği dönem olmuştur. 10 yıllık DP iktidarı 1960 yılında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin askeri müdahalesiyle sona ermiştir. DP kapanmış, MBK iktidarı ele almıştır. Yapılan seçimler sonucunda CHP ile AP koalisyonu oluşmuş, 1924 Anayasasının yerine yeni bir anayasa(1961) hazırlanmıştır. Bu dönem 12 Mart 1971 askeri muhtırasıyla kesintiye uğramış, Türkiye' de sağ-sol olayları ortaya çıkmış ve koalisyonlar dönemi başlamıştır. Anarşinin artması üzerine 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi gelmiş ve Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaştırıldığı düşünüldükçe, bu dönemde Atatürk-cumhuriyet ve demokrasi konularına verilen önem artmıştır. 1980'ler Özal'lı yıllar ve Özal'ın ölümüyle koalisyonlar dönemi 28 Şubat sürecine kadar devam etti.

Bütün bunlarla birlikte, 1923'te kurulan cumhuriyet ve cumhuriyet değerleri olarak kabul edilen demokratik -laik düşünce, insan hakları, Atatürk, Atatürkçü düşünce sistemi, gibi konuların sosyal-kültürel-eğitim hayatıyla birlikte çocuk kitaplarına da yansıdığı söylenebilir.

⁹⁸ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 272.

3.3. Atatürkçü Düşünce Sistemi

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selanik'te doğan, çocuk yaşta babasını kaybeden, mahalle mektebiyle başlayan okul hayatıyla, içinde bulunduğu yıllara göre standart bir Osmanlı ailesinin içinde bulunmaktaydı. Normalden zor şartlarda büyümüş bu çocuk, bir ulusu birleştiren, bir ulusa zaferler kazandıran, Selanik'te başlayan hayat yolunu Ankara'da bir devlet kurarak devam ettiren bir lider olmuştur.

Her düşüncenin ve uygulamanın bir arka planı olduğu gerçeği kabul edilecek olursa, Türk İnkılabının başarısında, Atatürk'ün kişilik özellikleri ve düşünce sistemi arka plan kabul edilebilir. Atatürk'ün altı ilkesi; bize, cumhuriyete, demokrasiye, bağımsızlığa olan inancını kanıtlamaktadır.

Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan en önemli adım 'bağımsızlıktır.' Ülkenin işgalcilerden kurtulmadan hiçbir şey yapılamayacağı düşüncesiyle yola çıkan Atatürk ile birlikte, milli mücadeleye gönül verenlerin ortak amacı, öncelikle ülkeyi işgalcilerden kurtarmak olmuştur. Ülkenin işgalcilerden kurtulması, Milli Mücadele hareketinin başarıyla sonuçlanması ve Lozan Antlaşması'nın imzalanması (24 Temmuz 1923) Atatürk'ün 'vatanın bağımsızlığı' düşüncesinin uygulamada da görülmesidir.

Atatürk'ün önem verdiği önemli konulardan biri 'milli irade'dir. O'na göre;

“Millî iradenin bağımsızlığı kavramı, İstanbul yönetimince işgallere karşı bir tepkide bulunulmaması ve mevcut tepkilerin de sahiplenilmemesi sonucu gelişmiştir. Mustafa Kemal henüz Samsun'a çıktıktan üç gün sonra, 22 Mayıs 1919 tarihinde, Rum Çetelerinin faaliyetleri ile ilgili İstanbul'a yazdığı yazıda, Samsun'daki eşkıyalığın İzmir işgaline tepki olarak geliştiğini bildirmiş, “milletin birlik olup egemenlik ilkesini, Türk duygusunu hedefleyerek” tabiri kullanılmıştır. 22 Haziran 1919 tarihli Amasya Genelgesi'nde de bu durumu açıklıkla görmekteyiz. Genelgede, İstanbul hükümetinin sorumluluğunu yerine getiremediği vurgulandıktan sonra bağımsızlık kararı, milletin kendi iradesine bırakılmaktadır. Milli iradenin oluşması gereği, Erzurum Kongresi'nde de dile getirilmektedir. Erzurum Kongresi, milli iradenin sağlanması için Anadolu'da teşkilatlanmanın gerekliliğinin yanı sıra milli irade konusunda kesin tutumu da

yansıtmaktadır. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde oluşturulan Temsilciler Heyeti, milletin bağımsızlık kararının sorumluluğunu üstlenmiştir. 9 Ekim 1919 tarihinde General Harbord'a verilen notada Milli Mücadelenin amacı, bağımsızlık sağlandıktan sonra "milli iradenin üstünlüğünü kurmak" olarak belirtilmiştir. Temsilciler Heyeti Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal, 24 Aralık 1919 tarihinde Kırşehir Gençler Derneği'ndeki konuşmasında, milli irade yoksunluğunun milletin yetiştirilme tarzındaki yanlıştan kaynaklandığını; fakat ülkenin işgal edilmesi sonrası, ortak hedef haline gelen bağımsızlık düşüncesiyle geliştiğini vurgulamıştır."⁹⁹

Ülke işgalcilerden kurtarıldıktan sonra, milli iradenin özgürlüğüne kavuşması ve ekonomik bağımsızlığın sağlanması için Atatürk, ekonomik bağımsızlığı istemiş, bunun için 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplanmış, 1926'da Kabotaj Kanunu çıkarılmıştır. Bununla birlikte, yabancı şirketlerin millileştirilmesi hız kazanmış, yabancıların elinde olan tütün, 1925 yılında satın alınmıştır. 1926 yılında faaliyete geçen Şeker Fabrikaları ile devlet desteği ile özel şirketlerin kurulması desteklenmiştir. 1930 yılından itibaren, sanayileşme ve bağımsız kalınma faaliyetlerine önem verilmiştir. Bütün bunlar Atatürk'ün ekonomik bağımsızlığa verdiği önemi göstermektedir.

İşgaller döneminde, hem maddi hem de manevi açılardan ülke tahribata uğramıştır. Türk milliyetçiliğinin, Türk İnkılabına göre kendine has özellikleri vardır. Sosyal yapı ile de bağlantılı olan bu özellikler, yapılacak olan uygulamalarında belirleyicisi olmuştur. Bu örneklere dil, tarih alanlarında rastlayabiliriz. Devletçilik politikasının belirlenmesinde bile etkili olduğu söylenebilir. Kendine has özellikler aynı zamanda, kendine özgü haliyle özgüven oluşturmuştur.

İşgaller içerisinde olan, maddi ve manevi hasarlar görmüş bir ülke olarak, milliyetçiliğin içerisinde sık sık birlik ve beraberlik kavramlarına da yer verilmiştir. Atatürk milliyetçiliğinde, dil, din, ırk değil; 'ortak görüşler' esas alınmıştır, ayrıcalık yaratacak olan fikir ve hareketlere müsaade edilmemiştir.

Atatürkçü düşünce sistemine bakıldığında, milli mücadelenin başlangıcında bile milli hâkimiyete dayanması, ilerleyen yıllarda seçme seçilme hakkının getirilmesi,

⁹⁹ Murat Karataş, **Atatürkçü Düşünce ve Uygulamaların Algılanması ve Yorumu (1938-1948)**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 24.

halifeliğin kaldırılması, tekke – zaviyelerin kaldırılması, cemaatlerin yasaklanması, kadın erkek eşitliğinin sağlanması gibi uygulamaların Atatürk'ün insan haklarına ve eşitliğe verdiği önemi bize göstermektedir. Zümre ya da soy ayrıcalığının kabul edilmemesi, kadın-erkek eşitliği, unvanların yasaklanması, Medeni Kanun'un kabul edilmesi eşitlik ilkesinin sosyal içeriği; seçme seçilme hakkı, vergilerin vatandaşların maddi gücü oranında olması, her suça aynı cezanın verilmesi ise siyasal içeriği ile ilgili kabul edilmektedir.

Atatürk'e göre halkçılık; *'Halk Partisi'nin başlangıçta kabul ettiği (diğer ikisi cumhuriyetçilik ve milliyetçilik olan) üç ana ilkeden biridir. Bu ilkeye göre millet; sosyal sınıflardan değil, çeşitli meslek gruplarına mensup olan bireylerden meydana gelmiştir. İlk zamanlarda birden fazla parti kurulmasına müsaade edilmemesinin sebebi de halk arasında ekonomik çıkarlar bakımından tam bir birliğin bulunduğu Türkiye'de ayrı siyasi partiler tarafından savunulması gereken, kendilerine has belirli çıkarlara sahip, iyice farklılaşmış büyük sosyal sınıfların mevcut olmadığı düşüncesidir. Çok partili sistemin reddi için öne sürülen bu düşüncenin dikkate değer tarafı, bu durumun geçici bir nitelik taşımasıdır. Başka bir deyişle, sosyal sınıflar oluşur ve bunlar kendilerine özgün ekonomik çıkarlara sahip olurlarsa, ortada tek partili sistemin devamını haklı gösterecek hiçbir sebep kalmayacaktır.'*¹⁰⁰

'Türkiye'de milliyetçiliğin daha geniş gayelerinden bir kısmı olarak laiklik amaçlarının çok yönlü bir karakteri vardı: Din karşısında tarafsız, modern bir devlet kurmaya zemin hazırlamak; toplumu dinsel baskılardan kurtarmak ve yeni, hür bir birey tipi yaratmak. Akli, ilmi, klerikalizme karşı cephe alan ve gelenekçi olmayan bir laiklikti bu.'¹⁰¹ Laiklik ilkesi 1937'de anayasada yerini aldı. Bu ilkeye göre halk, dini ilgilendirmeyen konuların hükümet tarafından daha iyi yönetilebileceğini ve modern hayatın karmaşık düzeniyle, ihtiyaçlarıyla uğraşamayacağını kabul etmektedir. Anlaşılacağı gibi, çağdaşlaşma ve pozitivism kavramlarını Atatürkçü düşünce sisteminden ayrı düşünmek olanaksızdır.

'Mustafa Kemal, 27 Ekim 1922 tarihinde Bursa seyahati esnasında öğretmenlerle yaptığı konuşmada, toplumsal hayata dair pozitivist bir eğilimde bulunmakla birlikte devrimsel yaklaşım tarzını da vurgulamıştır.178 Konuşmasında sosyal bir tahlil yapan

¹⁰⁰ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Kültürel Ekonomik Temeller)**, Timaş yayınları,4. Baskı, İstanbul 2013, s. 387

¹⁰¹ Karpat, **a.g.e.**, s. 349

Mustafa Kemal, milleti medenileştirecek güç olarak gördüğü sosyal ve düşünce güçlerini, pozitif bilime yöneltmektedir. Aklın ve mantığın hüküm sürmesi için, yararsız ve zararlı inançları yok etmek gerekliliğinden bahseden Mustafa Kemal, pozitif bilimi, her bireyin kafasına yerleştirmekten söz etmekte; bireyin kafasındakilere ve toplumsal bağlarına yönelik devrimsel bir yaklaşım sergilemektedir. Mustafa Kemal, 18 Ocak 1923 tarihinde İzmit'teki konuşmasında gelenekçi yapıya tekrar vurgu yapmakta ve bunu irtica olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan, devletin dine karşı sorumsuzlaşmasının, çağdaşlaşma amacının gerçekleşmesi için yeterli görülmediği anlaşılmaktadır. Pozitif düşünce ve laikliğin bireyin günlük yaşantısına kadar işlerliğini koruması hedeflenmektedir.”¹⁰²

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkı uygardır. Tarihte uygardır. Gerçekte uygardır. Fakat ben, sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi söylüyorum, ‘uygarım’ diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, düşüncesiyle, zihniyetiyle uygar olduğunu ispatlamak ve göstermek zorundadır. ‘Uygarım’ diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, aile hayatı ile yaşayış tarzı ile uygar olduğunu göstermek zorundadır. Özetle, uygarım diyen Türkiye’nin Gerçekten uygar halkı, baştan aşağı dış görünüşü ile de uygar ve ileri insanlar olduğunu göstermek zorundadır.”¹⁰³ Atatürk bu söylemiyle kılık- kıyafete getirdiği yeniliklerle, Türk insanı çağdaş seviyelere çıkarmak düşüncesini göstermiştir.

Atatürk’ün gerçekleştirdiği ya da gerçekleşmesinde öncülük ettiği birçok uygulamada, O’nun ‘inkılapçı’ kişiliğini görebiliriz. Bunlardan bazıları; cumhuriyetin kurulması, saltanat ve halifeliğin kaldırılması, din ve askerlik işlerinin politikadan ayrılması, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabulü (1924), kılık kıyafet değişikliği, tekke-zaviye-türebelerin kapatılması, yerli malı kullanılması, Medeni Kanun-Türk Ceza Kanunu, Kabotaj Hakkı Kanunu vb. Türk Tarih Kurumu’nun Kurulması, Türk Dil Kurumu’nun kurulması, Türk Eğitim Derneği’nin kurulmasıdır.

Devletlerin tarihinde, bir milletin – devletin kaderini değiştirerek dolu hale getiren Atatürk benzerinde bir lidere, hatta bunu tek başına yapan bir lidere rastlamak oldukça güçtür. Yok olmak üzere olan bir devleti, Lozan Anlaşmasıyla Avrupa Devletlerine kabul ettirmiş ve hukuki eşitliği sağlamıştır.

¹⁰² Murat Karataş, *a.g.t.*, s. 59.

¹⁰³ Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1924-1930 Devrimler ve Tepkileri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 3. Baskı, Ağustos 2011, s.157

Atatürk, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde tutsak düşen, Yunan Başkomutanı'na karşı gösterdiği asillikle, İzmir'de ayaklarının altına serilen Yunan bayrağına basmayı reddetmesiyle, Anzak ölüleri için yazdığı mektupla, hümanistlik lider olma özelliğini kanıtlamıştır.

*"Ben şimdiye kadar millet ve memleket hayrına ne gibi aşamalar, devrimler yapmışsam hep böyle halkımızla temas ederek, onların ilgi ve sevgilerinden, gösterdikleri samimiyetten kuvvet ve ilham alarak yaptım."*¹⁰⁴ Sözleriyle Atatürk, halkına olan sevgisini ve inancını göstermiş, mütevazı kişiliğini ortaya koymuştur.

Atatürk, Osmanlı Devleti'nin yıkılması üzerine Cumhuriyeti kurmasıyla, eğitim, sosyal, kültürel, hukuk, müzik ve daha birçok alanda yapılan inkılâplarıyla çağdaş bir toplum inşa etme çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

*"Bugün Cumhuriyet devrimlerini koruma davası, bu yeni ilkeler ve anlamalar sonuçlanışının bütünlüğünü, şaşılacak bir tutarlılık gösteren iç mantık kuruluşunu koruma davasıdır. Ekonomik ve toplumsal olgular düzlemindeki çağdaşlaşma süreci, başka yerlerde de görüldüğü gibi, bizim inceleme konusu yaptığımız görüş, dil, değer ve düşün düzlemindeki çağdaşlaşma sürecinin gerisinde kalır. Bu süreç, tek bir kuşak toplumunun işi olmamıştır. Toplumların bilinçliliğin sürekli olarak anlam düzeyinde yaşatılması sağlanmadıkça, toplumlar maddi yaşam düzeyindeki tutum ve ilişkilerinde tutarlılık sağlayamazlar. O zaman ilkelerle olgular arasında bir ulusu gülünçleştirecek ya da trajikleştirecek boşluklar, tutarsızlıklar, çatışıklıklar başlar ve gelişir. Eski dönemlerde toplumlar tutarlılığı 'gelenek' dediğimiz büyük tarihsel olguyla sağlardı. Çağımızın toplumlari bu gelenek gücünden artık yoksunlaşmıştır. Çağdaş insan, geçmiş çağların insanı gibi gelenek gücünün rahatlığı, kendine özgü uysallığı içinde yaşayamıyor. Onun yerine özgürlüklerin atılımlarının sürekli savaşları içinde yaşamak zorundadır."*¹⁰⁵

Ölümünden yetmiş sekiz yıl geçmesine rağmen, yaptığı modernleşme hareketi ile Türkiye' yetişmiş insan gücü ve demokrasiye olan bağlılığı ile Arap baharı olarak başlayan karmaşanın yaşandığı coğrafyada farkını ortaya koymaktadır. Bunda Atatürk'ün ve o dönemde gerçekleşen inkılâpların önemi göz ardı edilemez.

¹⁰⁴ Goloğlu, a.g.e. s.156

¹⁰⁵ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2012, s. 551.

3.4. Cumhuriyet ve Cumhuriyet Değerleri

3.4.1. Cumhuriyet

Yeni Türkiye Devleti'nin kurucusu Atatürk, halkın kendi kendisini idare etmesi anlamına gelen 'Cumhuriyeti' benimsemiştir. Demokrasinin devlet şekline uyarlanmış hali olan Cumhuriyet, Türkiye ve Türkler için en uygun tek yönetim biçimi olarak görülmüştür.

Cumhuriyetçilik devlet yaşamında, yönetimde, bu yönetimin işleyişinde Türk ulusunun istencinin egemen kılınmasıdır. Günü ve geleceği için karar verme, yazgısını belirleme ve saptama hakkı ulusundur. Ulusun, devletin, toplumun yönetimi sınıfların, ailelerin, toplumsal grupların eline, tekeline bırakılamaz. Ulusun tüm bireyleri yönetime etkin olarak katılmalıdır. Toplum içine kapanık, olayların, karar oluşturma, karar verme sürecinin dışında kapalı toplum olarak bırakılamaz, bırakılmamalıdır. Toplum açık ve katılan toplum olmalıdır.¹⁰⁶

Siyasal tarihi iyi bilen, çağdaş gelişmeleri iyi yorumlayan bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyeti, Türk İnkılâbının ilk büyük adımı olarak benimsemiştir. Bundan dolayı halkın kendi kendini idare etmesi ve milli iradeyi yansıtmamasından dolayı önemlidir.¹⁰⁷ Çünkü O'nun cumhuriyet anlayışında temel fikir milli irade olup, bu da çoğunlukçu değil toplumdaki her kesimin temsil edilmesini hedefleyen çoğulcu anlayışın kabul edildiği bir sistem olmasındandı.

Atatürk 'ayrıcalıksız, sınıfsız bir ulusuz' derken halkçılık anlayışını yansıtmıştır. Atatürkçülük, herhangi bir sınıfın egemenliğini reddeden, ılımlı toplumculuğu ön gören, her türlü sömürüye karşı bir dünya görüşüdür. Atatürkçü düşünce bölücü değil, birleştirici, bütünleştiricidir. Halkçılık ilkesi, hiçbir sınıfın üstünlüğünü benimsemez, bütün halkın kayıtsız, koşulsuz egemen olduğu bir düzeni benimser.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Suna Killi, **Atatürk Devrimi (Bir Çağdaşlaşma Modeli)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983, s. 227.

¹⁰⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Anıl Çeçen, **Atatürk ve Cumhuriyet**, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara 1981.

¹⁰⁸ Killi, **a.g.e.**, s. 250.

3.4.2. Eşitlik

Bir siyasi sistemin, devrimin, bağımsızlaşma, çağdaşlaşma sürecinin sağlıklı olarak yürütülebilmesi, duraksamaması ya da karşı bir devrimle sona erdirilmemesi o devrimin ekonomik büyümeyi, gelişmeyi sağlamasına, bu büyüme içinde elde edilen ulusal gelirin adaletli biçimde kişiler arasında paylaştırılmasına; toplumun halkın olabildiğince mutlu, gönüllü ve özgür kılınmasına bağlıdır. Kuşkusuz bu sorun, çağdaşlaşmanın 'eşitlik' aşaması uzun süreli bir çabayı, tüm toplum ve ülke kaynaklarını olabildiğince ekonomik büyüme için harekete geçirmeyi zorunlu kılar.¹⁰⁹

3.4.3. Millet ve Milliyetçilik

Türkiye'de batılı anlamda millet ve milliyetçilik kavramı 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başladı. Bu anlayışın toplum tarafından benimsenmesinde Atatürk'ün başlattığı Türk inkılâbının etkisi fazla olmuştur.

Milliyetçilik, Kili'nin deyişiyle ulusçuluk anlayışı geleneksel Türk toplumunun ümmet olarak yaşama inancını reddeder ve çağdaşlaşmanın en önemli öğeleri olan 'ulus' ve 'yurttaş' olarak yaşama gereğini ve gerçeğini benimser.¹¹⁰ Milliyetçilik düşüncesi ülke ve toplumları bağımsızlığa yöneltir. Çağdaş milliyetçilik anlayışı, geleneksel toplumdaki çağdaş topluma geçişin gereklerini, koşullarını hazırlar.

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını korumayı ve aynı zamanda Türk toplumunu modernleştirmeyi amaçlamıştır. Milli birlik ve bütünlüğe önem verir, sınıf kavgasına karşıdır, gerçekçidir ve vatan kavramına dayanır, ırkçılığa karşıdır, başka milletlere saygılıdır, laiktir, demokrasiye yöneliktir.¹¹¹

Kili'ye göre, Atatürk ulusçuluğu ilerici, usçu ve pozitif bilimcidir. Kapalı bir toplum anlayışını reddeder ve gerektiği durumlarda başka ülkelerin deneyimlerinden de

¹⁰⁹ Kili, **a.g.e.**, s. 151.

¹¹⁰ Kili, **a.g.e.**, s. 230.

¹¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Sarınoy, **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

yararlanmayı önerir. Ancak, bütün bu yararlanmanın Türkiye'nin bağımsız kararının sonucu olması üstünde durur. Ulusçuluk çağdaş olabilmenin, çağdaşlaşmaya yönelebilenin ilk ve vazgeçilmez aşamasıdır.¹¹²

Bir sosyal politika prensibi ya da fikir akımı olarak, millet gerçeğinden hareket eder ve milli menfaati temin gayesi ile bir ülkü etrafında toplanmayı ifade eder. Milliyetçilik ideal ve kader birliğinin yönlerini belirten bir prensiptir ve toplumu yüceltme amacını güder. Çağımızda milliyetçilik insanı bir gruba ve bir topluma bağlayan en kuvvetli bağıdır.¹¹³

Milliyetçilik, Cumhuriyet'in temeli ve bütün Türk siyasi partilerinin programında yer alan ana ilkelerden biridir. Cumhuriyet'in benimsediği milliyetçilik, dış siyaset bakımından Pan –Turanizm¹¹⁴ de dahil olmak üzere, Türklerin yaşadığı veya bir zamanlar Osmanlı Devleti'ne ait olan topraklar üzerinde herhangi bir talepte bulunmayı reddeder. Bu politika, Balkanlar ve Yakındoğu'daki komşularla dostça ilişkiler kurulmasını sağlayarak Türkiye'ye barış getirmiştir.¹¹⁵

Atatürk döneminde 15 sene gibi kısa bir sürede gerçekleşen köklü inkılaplarla Türk toplumunun çağdaş medeniyet seviyesine yükseltilmesi amaçlanmış olup, bu anlayışın gereği olarak millet ve milliyetçilik fikrine de modern bir anlam yüklenmiştir. Pek çok ırkçı ve saldırgan totaliter milliyetçilikten farklı olarak, gerçekçi, çağdaş, birleştirici ve bütünleştirici bir özelliğe sahip olmuştur. Kısacası, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı; milli irade ile milli birlik ve bütünlüğe önem veren, barışçı, gerçekçi, ırkçılığa, milliyetçiliği reddeden akımlara karşıdır ve laik özelliktedir.

3.4.4. Laiklik

Laiklik ilkesi, devlet ile din işlerinin birbirinden ayrı olmasından çok daha geniş bir anlam taşımaktadır. Atatürk İslam dünyasında ilk laik devleti kurmuş, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olmasını istemiş, çağdaş uygarlık düzeyine

¹¹² Killi, a.g.e., s. 236.

¹¹³ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, İnkılap Yayınevi, 5. Baskı, 2015, s. 21.

¹¹⁴ Pan – Turanizm (Turancılık); Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ortaya çıkmış olan, Osmanlılık ve İslamcılık akımları karşısında bütün Türklerin tek vatanda ve tek bayrak altında birleştirilmesini amaçlayan akım.

¹¹⁵ Karpat, a.g.e., s. 329.

ulaşamamamızın önemli bir nedeninin devlet yapısının dinsel kurallara bağlı olmasında görmüştür. Hukuk ve eğitim alanlarındaki devrim atılımları, dinsel değil ulusal bir anlayışın ürünleridir. Atatürkçü laiklik ilkesi dini yadsımaz, dinsizliği kışkırtmaz; dini çağdaş bir toplumda kendisine özgü sorunlarla ilgilenmeye çağırır. ¹¹⁶ Laiklik ilkesi, kişiye din konusunda özgürlük tanınması ve bu özgürlüğün korunmasıdır. ¹¹⁷

Bu amaçla 10 Nisan 1928'de Anayasa'nın TC'nin dinini İslam diye açıklayan hükmü kaldırıldı. 5 Ocak 1937'de laiklik, 6 oktan biri olarak Anayasa'ya kondu. Atatürk'ün ölümünden 2 yıl kadar önce Türkiye Cumhuriyeti'nin resmen laik olması kabul edilmiştir. ¹¹⁸

3.4.5. Halkçılık

Atatürk'e 'göre halk' kavramı herhangi bir sınıfa ait değildir. Bu kavram bütün Türk yurttaşları için kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı bütün halkın işbirliğiyle kazanılmıştır. Halkçılık, sınıf üstünlüğüne ve sınıf ayırımına karşı olduğu, hiçbir kişi, aile, sınıf veya topluluğun bir başkasına üstün olmadığı biçiminde yorumlanmıştır. Ulusal dayanışma ve ulusal birlik konuları üstünde özellikle durulmuştur. Ancak ulusal dayanışma durağanlığı korumak için benimsenmiş bir görüş değildir. Yurdun kalkınması için ulusal birliğin gerekliliği savunulmuştur. Önemli olan yalnızca birlik değil, birliğin tüm çağdaşlaşmayı amaç edinen bir düzeyde sağlanmasıdır ve Atatürkçülüğün de temel önerisi budur. ¹¹⁹

Atatürkçü halkçılık yönetimin, ekonominin, siyasanın, devlet ve toplum düzenlemelerinin toplumdaki güçlülere, varlıklılara; geleneksel birikimler, kalıntılar sonucu ağırlık kazanan kişilere, kesimlere; ailelere değil, güçsüzlere, emeği ile geçinenlere, halka dönük olmasıdır. Sınıf egemenliğini reddeden halkçılık, cumhuriyetçilik ilkesinin içeriği demokratik, özgürlükçü, çoğulcu yönetimin yasalardaki bir hak olmaktan çıkarılıp halklaştırılmasını, işlerliğe kavuşturulmasını; yönetimde, siyasette, kalkınmada, gelirlerin dağılımında, devlet ve ulus

¹¹⁶ Killi, a.g.e., s. 269.

¹¹⁷ Killi, a.g.e., s. 267..

¹¹⁸ Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 188.

¹¹⁹ Killi, a.g.e., s. 252-253.

olanaklarının kullanılmasında halk yararının gözetilmesini amaçlar. Bu amaç doğrultusunda devleti, önlemler almak, yasalar çıkarmak, düzenlemelere gitmek, engelleri ortadan kaldırmakla görevli kılar. ¹²⁰

3.4.6. Devletçilik

Devletçilik, Atatürkçülüğün devlet, ülke, ulus olanaklarının kullanımında, işletilmesinde, kalkınmada, gelişmede, çağdaşlaşmada devletin ekonomik işlevine yön veren ilkesidir. ¹²¹

Devletçilik, devletin ekonomide, sanayide, işletmecilikte ulus ve toplum yararına görev üstlenmesi, ulusal ekonominin ana kaynaklarını, bağımsızlığın gerektirdiği ana kesimleri yaratacak, kuracak, bunları işletecek, yarattığı değerleri yine ulus ve halk yararına işlerde değerlendirerek, kullanarak Atatürkçülüğün tüm ilkelerine işlerlik kazandıracaktır. ¹²²

Devletçilik ilkesi özel girişimciliği reddetmez. Tüm üretim araçlarının devletin elinde toplanmasını öngörmez. İyelik hakkına saygılıdır, fakat iyelik hakkının toplumun, ulusun yararına aykırı biçimde kullanılmasına da izin vermez. Devletçilik, ekonomide devleti hem düzenleyici, tasarlayıcı, güdümlenici; hem de işletmeci, girişimci olarak görür.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılâpların ekonomik sorunları çözemediği ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştiremediği şeklinde eleştirilere rastlanmaktadır. Kuşkusuz bu eleştiride gerçeklik payı vardır. Ancak, Atatürk döneminde ekonomik kalkınma konusu değerlendirilirken bazı hususların göz önünde tutulması gerekir. Bu hususları Kili aşağıdaki maddelerde ifade etmiştir.

- 1. Batı ülkeleri ekonomik kalkınmalarını uzun bir süreç sonunda sağlayabilmişlerdir. 1923-1938 gibi kısa bir dönemde geniş kapsamlı ve derinine bir altyapı devrimi beklemek gerçekçi bir tutum olmasa gerekir.*
- 2. Atatürk Devrim modelinde toplumsal – ekonomik yapıyı bir yumrukla değiştirme yöntemi kullanılmamış, kalkınmanın bedeli üzerinde durulmuştur.*

¹²⁰ Killi, a.g.e., s. 254.

¹²¹ Killi, a.g.e., s. 261..

¹²² Killi, a.g.e., s. 263.

3. *Türkiye'nin Osmanlı devletinden devraldığı ekonomik miras bir yarı sömürge ekonomisidir.*
4. *O dönemde özel sektör güçsüzdür.*
5. *Öte yandan dünya konjonktürü o yıllarda olumsuz bir durumdadır.*¹²³

3.4.7. Bağımsızlık

Bağımsızlık olgusunu asıl içeriğiyle, genişleyen 'tam bağımsız' boyutunda tanımlamak gerekir. Fakat unutulmaması gereken bir önemli ön koşul da, tam bağımsızlığa yönelebilenin ilk adımı olan, siyasal bağımsızlıktır.

*'Tam bağımsızlık demek, kuşkusuz siyasal, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür... gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.'*¹²⁴

3.4.8. Demokrasi

Demokrasi, insanı özgürleştirerek ona kişiliğini, kimliğini ve toplum içindeki yerini serbest iradesiyle belirleme imkanı verir. Böylece özgürleşen kişi, her bakımdan daha verimli, dengeli ve kendisi, toplumu ve dünya ile barışık bir hayat sürer. Demokrasi karşıtı ideolojiler din, ırk, dil vb. unsurları kullanarak kendi görüşlerini topluma zorla kabul ettirmek isterler. Böyle bir rejim ile biçimlenen kimseler hür olamaz ve demokrasiyi benimseyemezler.¹²⁵Bir memleketteki siyasi partiler, halkı hükümete bağlayan, çoğu kere, özellikle parti iktidar da bulunuyorsa, yasama faaliyetinin ilk kademesi olarak gözükmürler. Türk anayasası ise partilerden söz etmemektedir, oysa partilerin kalıcılığı için anayasa tarafından tanınmaları zorunludur. Yürürlükte olan anayasa, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimciliği Cumhuriyet'in ana ilkeleri olarak kabul etmekte ve bunları bir partinin kurulabilmesinin ön şartları saymaktadır.

¹²³ Killi, **a.g.e.**, s.3.

¹²⁴ Mustafa Kemal Atatürk, **Söylev**, 2.cilt TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1978, s. 458.

¹²⁵ Karpat, **a.g.e.**, s. 9.

Demokrasinin ana şartı, insanların insanlık haysiyetlerine yakışır şekilde yaşayabilecekleri yegâne hükümet şeklinin demokrasi olduğunu içselleştirerek kabul etmeleridir. Böylece demokrasiyi hava, yiyecek, içecek gibi hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirmek için gösterilecek çaba bu yönetim şeklinin hayata geçmesini sağlayacaktır.¹²⁶

4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

4.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Ankara ilindeki resmi ve özel anaokullarında, MEB'na bağlı bağımsız anaokullarında ve anasınıflarında kütüphanelerde kullanılan, Milli Kütüphane, Ankara

¹²⁶ Karpat, a.g.e., s. 534.

Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi'nde kullanılan ve Ankara Cebeci Ortaokulu Kütüphanesi'nde kullanılan 1950- 1997 tarihleri arasında basılmış resimli çocuk kitapları arasından rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 151 resimli çocuk kitabından oluşmaktadır.¹²⁷ Yaklaşık olarak 700 kitap tespit edilmesine rağmen çalışma grubuna 151 kitap alınabilmektedir. Bunun sebebi ise, kütüphanelerde ve özel koleksiyonlarda bu kitaplara ulaşılamamış olmasıdır. Sonuçlar bu çalışma grubundaki kitaplara genellenebilir.

4.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet değerleri yönünden İnceleme Formu” kullanılmıştır.¹²⁸

4.3. Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet Değerleri Yönünden İnceleme Formu

Bu çalışmada 3-9 yaş arası kullanılan resimli çocuk kitaplarının Atatürk ve Cumhuriyet değerlerine uygunluğunu ve bu ifadelerin sıklığını belirlemek üzere kullanılan Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet değerleri yönünden İnceleme Formu;

- Cumhuriyet
- Atatürk
- Atatürkçülük
- Eşitlik
- Özgürlük / özgür irade
- Vatan
- Adalet
- Ulus
- Laiklik
- Halk/halkçılık
- Milli / millet / milliyetçilik
- Devlet / devletçilik
- Seçme / seçilme

¹²⁷ Çalışma grubunu oluşturan kitaplar için bkz. EK-3.

¹²⁸ Bknz. EK.1.

- Bayrak
- Bağımsızlık
- İnsan hakları
- Demokrasi
- Türk
- Diğer gibi 19 ifadenin resimli çocuk kitaplarında yer alıp – almadığı ve sayısı tespit etmiştir.

Aynı zamanda bu form, resimlemeler incelenirken Atatürk ve Türk Bayrağı'nın yer alıp almadığını tespit etmiştir. 'Ulus' ve 'millet' sözcükleri aynı anlamı ifade etmelerine rağmen kitaplar da her ikisi de kullanıldığı için Kitap İnceleme Formu'nda ayrı incelenerek grafiklendirilmiştir.

4.4. Değerlendirme Formu Puanlaması

Bu formda yer alan ifadeler bir madde olarak belirlenmiştir. Kitaplar her ifade için ayrı ayrı değerlendirilmiş, kitabın içeriğinde yer alan ifade işaretlenmiştir. Her ifade toplam kitap sayısına göre oranlanmıştır. Puanlayıcı güvenilirliğini sağlamak için 151 kitaptan 20 tanesi araştırmacı haricinde ayrıca 1 okul öncesi öğretmeni, 1 rehberlik ve psikolojik danışma uzmanı tarafından da değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler arasında oldukça yüksek bir korelasyon bulunduğundan (Ek-2) kitapların diğer 131 tanesinin değerlendirilmesine yalnızca araştırmacı tarafından devam edilmiştir.

4.5. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı Eylül 2014 – Temmuz 2015 tarihleri arasında okul ya da kütüphanelerde kurum tarafından belirlenen uygun mekânlarda 13.00 – 17.00 saatleri arasında incelemiştir. Her kitap yazarı, resimleyeni, yayınevi, basım yeri ve tarihi, konusu, yaş grubu ve fiziksel özellikleri gibi bilgiler kaydedildikten sonra bir kez okunmuş, daha sonra kontrol listesindeki kazanımlara yönelik tekrar incelenmiştir. Bu inceleme ardından kitap tekrar okunarak üçüncü incelemesi yapılmış, gözden kaçan veya yanlış değerlendirilen durumlar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

4.6. Verilerin Analizi

Çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitapları “Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet değerleri yönünden İnceleme Formu”na göre değerlendirildikten sonra elde edilen verilerin analizinde Microsoft Excel 2010 programı kullanılmıştır. Analiz sonucunda her kitap için hangi ifadeyi ve resimlemeyi ne düzeyde desteklediği belirlenmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet değerleri yönünden İnceleme Formu’nun geçerliği ve güvenilirliği yüksek olduğu kabul edilmiştir.

Araştırmacının puanlama güvenilirliğini sağlamak amacıyla diğer 1 Pdr Uzmanının ve okulöncesi öğretmenin de değerlendirdiği 20 kitap için, 2 farklı değerlendirme arasında Pearson Korelasyon Analizi yapılmış ve 2 değerlendirme arasında oldukça yüksek bir korelasyon tespit edilmiştir¹²⁹

5. BÖLÜM: BULGULAR

Tablo 5. 1: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yazar Türüne Göre Dağılımı

¹²⁹ Bknz. EK.2.

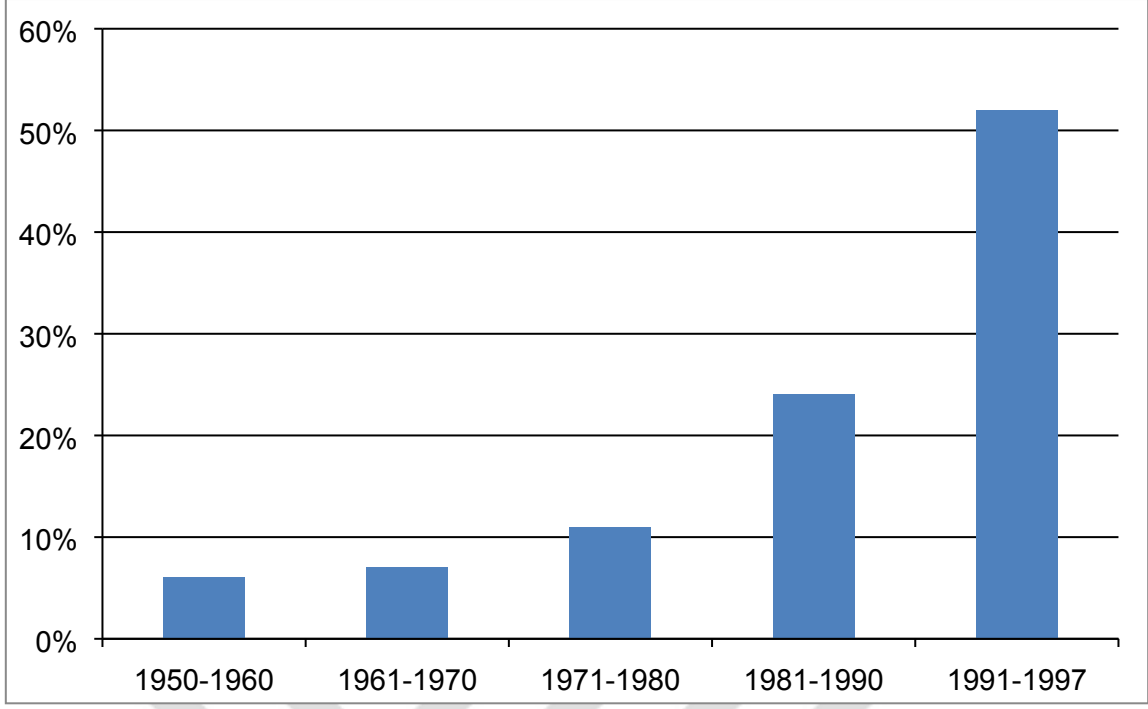
	Türk Yazarlı	Yabancı Yazarlı
Kitap Sayısı	137	14

Tablo 5.1’de çalışma grubuna alınan resimli çocuk kitaplarının yazar türüne göre dağılımı gösterilmiştir. Tabloya göre bu kitapların %91’nin yazarı Türk, %9’unun yazarının yabancı olduğu görülmektedir. Yabancı yazarlı kitaplar içinde resimli çocuk kitaplarının yanında klasik masalların uyarlamaları da bulunmaktadır.

Tablo 5. 2: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yayın Yılına Göre Dağılımı

Basım Yılı	Çalışma Grubunu Oluşturan Kitap Sayısı	Yüzde(%)
1950-1960	7	6.0
1961-1970	11	7.0
1971-1980	17	11
1981-1990	37	24
1991-1997	79	52

Şekil 5.1: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Yayın Yılına Göre Dağılımı

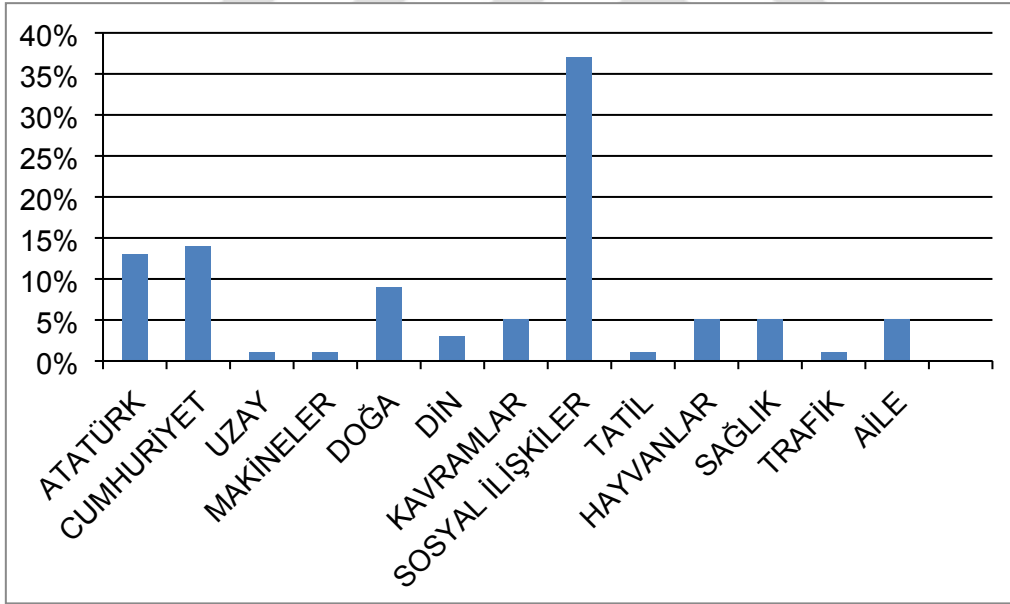
Şekil 5.1'de çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının basım yıllarına göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.1'e göre, bu kitapların %6'sının 1950-1960 arasında, %7'sinin 1961-1970 arasında, %11'inin 1971-1980 arasında, %24'ünün 1981-1990 arasında, %52'sinin 1991-1997 arasında basılmış olduğu görülmektedir.

Tablo 5.3: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Dağılımı

Çalışma Grubuna Alınan Kitapların Konuları	Sayı	Yüzde(%)
Atatürk	19	13

Cumhuriyet	21	14
Uzay	1	1.0
Makineler	1	1.0
Doğa	14	9.0
Din	4	3.0
Kavramlar	7	5.0
Sosyal ilişkiler	56	37
Tatil	2	1.0
Hayvanlar	9	5.0
Sağlık	9	5.0
Trafik	7	1.0
Aile	1	5.0

Şekil 5.2: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Dağılımı

Şekil 5.2'de çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının konularına göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.2'ye göre, bu kitapların %13'ünün Atatürk, %14'ünün Cumhuriyet, %1'inin uzay, %1'inin makineler, %9'unun doğa, %3'ünün din, %5'inin kavramlar, %37'sinin sosyal ilişkiler, %1'inin tatil, %5'inin hayvanlar, %5'inin sağlık, %1'inin tanesinin trafik, %5'inin aile konularını işlediği görülmektedir.

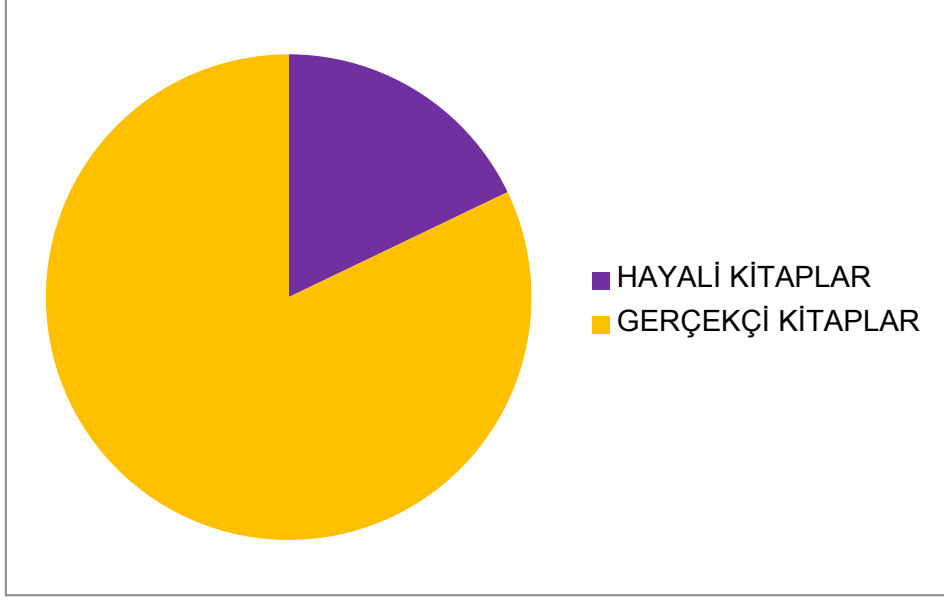
Sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak ölüme kadar süren bir gelişim göstermektedir. Sosyal gelişme, kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubun ya da kültüründe başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesi, onaylanabilir davranış kalıpları geliştirebilmesidir. Bundan sebeple, sosyal ilişkiler konulu kitapların, iyilik, kötülük, arkadaşlık ilişkileri gibi olaylardan bahsettiği görülmektedir.

İncelediğimiz kitaplar içerisinde Atatürk ve cumhuriyet değerlerini konu edinen kitapların genellikle Atatürk'ün hayatını, cumhuriyetin kuruluşunu, vatan sevgisini işlediği görülmüştür. Atatürk'ün hayatı işlenirken çocukluğu, öğrenim hayatı, ve cumhuriyeti nasıl kurduğu üzerinden durulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma grubunda kitapların konularının cumhuriyet, vatan, özgürlük, bayrak, Türk Ordusu, bağımsızlık gibi kavramları içerdiği ve çocuklara bilgi aktarımı yapılmak için bu ifadelere yer verdiği görülmüştür.

Tablo 5. 4: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularının Hayali ve Gerçekçi Oluşuna Göre Dağılımı

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitapların Konu Özellikleri	Sayı	Yüzde(%)
Hayali	27	18
Gerçekçi	124	82

Şekil 5. 3: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Konularının Hayali ve Gerçekçi Oluşuna Göre Dağılımı

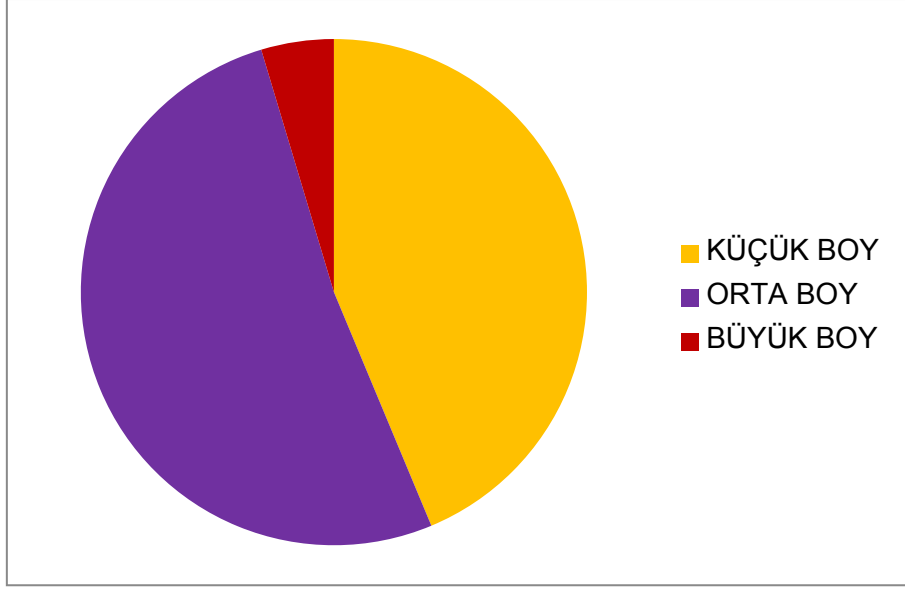
Şekil 5.3'te çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının kahramanlarının hayali ya da gerçekçi olma özelliği belirtilmiştir. Buna göre çalışma grubundaki kitapların %18'inin konu özelliği hayali iken, %82'sinin ise gerçekçi olduğu görülmektedir.

İncelediğimiz kitaplar içerisinde Atatürk ve Cumhuriyet değerlerini içeren kitapların konularının 'gerçekçi' olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. 5: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Boyut Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışma Grubuna Alınan Kitaplarının Boyut Özellikleri	Sayı	Yüzde
Küçük	66	44
Orta	78	51
Büyük	7	5.0

Şekil 5. 4: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Boyut Özelliklerine Göre Dağılımı

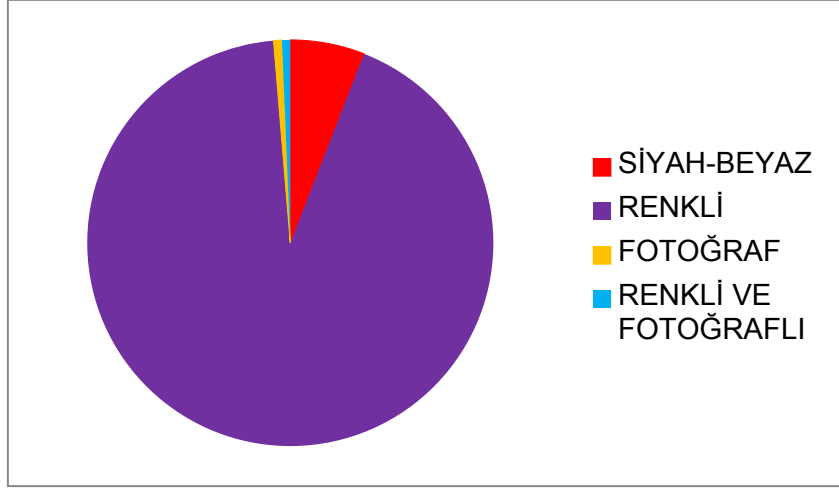
Şekil 5.4'te çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının boyutlarına göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.4'e göre, bu kitapların %44'ünün küçük boy, %51'inin orta boy, %5'inin büyük boy kitaplar olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunu oluşturan Atatürk ve cumhuriyet değerlerini içeren kitapların genellikle orta boy, bir kısmının küçük boy olduğuna rastlanmıştır. Büyük boy resimli çocuk kitaplarında ise Atatürk ve cumhuriyet değerlerine rastlanmamıştır.

Tablo 5.6: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışma Grubuna Alınan Kitaplarının Resimleme Özellikleri	Sayı	Yüzde(%)
Siyah Beyaz	9	6.0
Renkli	141	88
Fotoğraf	1	5.0
Renkli ve Fotoğraf	1	1.0

Şekil 5.5: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerine Göre Dağılımı

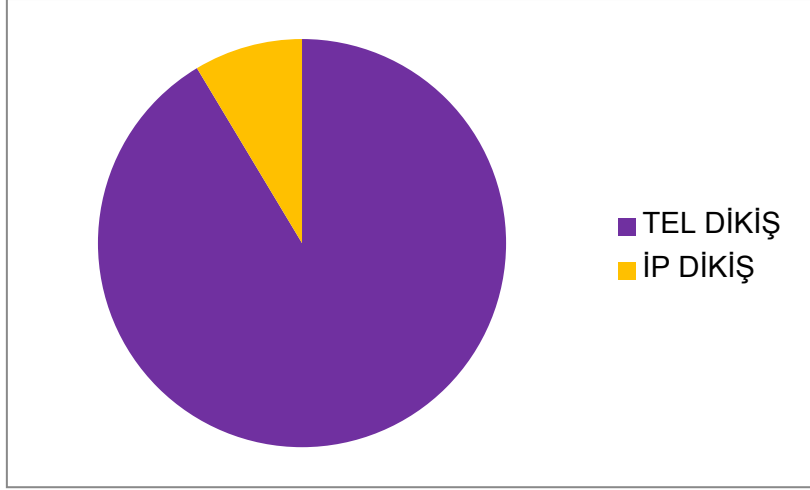

Şekil 5.5'te çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının resimlendirme özelliklerine göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.5'e göre, bu kitapların %6'sının siyah-beyaz, %88'sinin renkli, %5'inin fotoğraflı, %1'inin ise fotoğraf ve renkli resimlendirme olarak basılmış olduğu görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarında bütün resimleme özelliklerine rastlanmıştır.

Tablo 5.7: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Ciltleme Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışma Grubuna Alınan Kitaplarının Ciltleme Özellikleri	Sayı	Yüzde(%)
Tel Dikiş	138	91
İp Dikiş	13	9.0

Şekil 5.6: Çalışma Grubuna Alınan Resimli Çocuk Kitaplarının Ciltleme Özelliklerine Göre Dağılımı

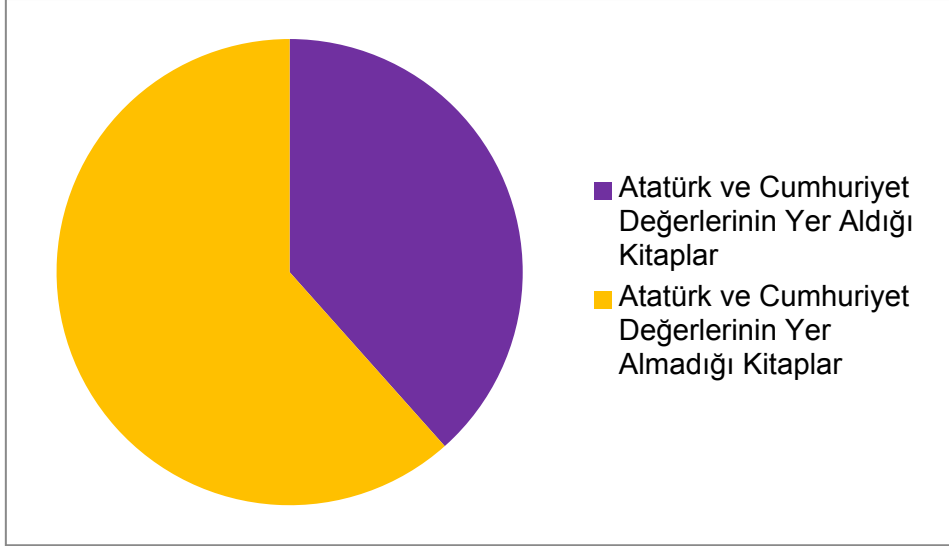
Şekil 5.6'da çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının ciltleme özelliklerine göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.6'ya göre, bu kitapların %91'inin tel dikiş, %9'unun ip dikiş ciltleme özelliği taşıdığı görülmektedir.

İncelenen kitapların genellikle tel dikiş ve saman kağıt olmasının, kitapların dayanıklılığın az olmasında ve kitapların eski yıllarda basılmış olmasından dolayı çalışma grubunun 151 kitapla sınırlı kalmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.8: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinde Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Alma Durumunun Dağılımı

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitaplarının Metinlerinde Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Alma Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Aldığı Kitaplar	58	38
Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Almadığı Kitaplar	93	62

Şekil 5.7: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinde Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin Yer Alma Durumunun Dağılımı

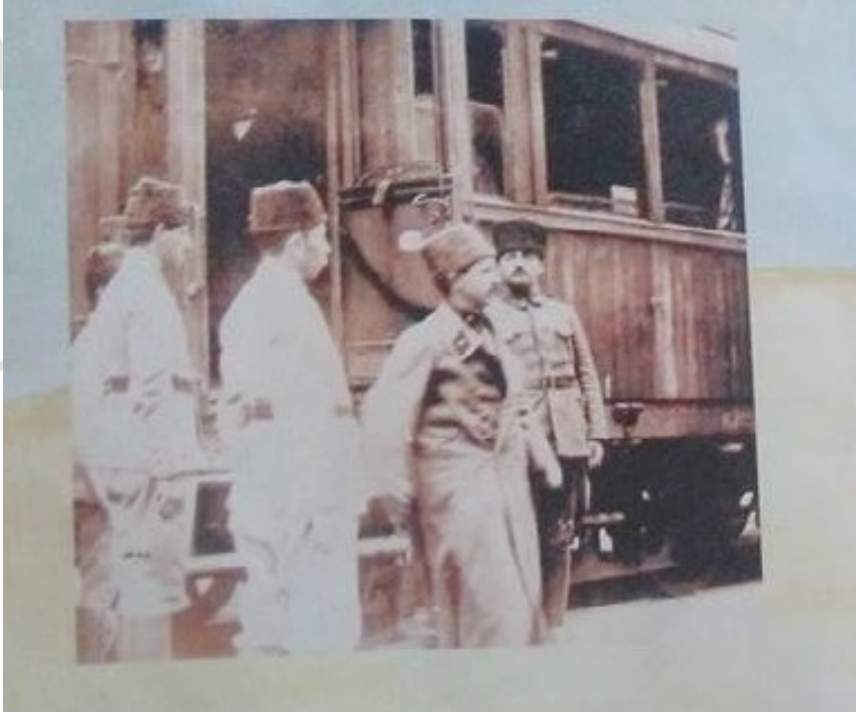

Çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarının metinlerinde geçen Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin yer alma durumu dağılımı Şekil 5.7'de verilmiştir. Şekil 5.7'ye göre 151 resimli çocuk kitabının %38'inde bu ifadeler yer almış, %62'sinde yer verilmemiştir.

Çalışma grubunu oluşturan kitaplardan içerisinde Atatürk ve cumhuriyet değerlerine yer veren metinlere örnek verilecek olursa;

Ural, **İlk Başbakan** isimli çocuklara yönelik olarak hazırladığı kitabında; '*...Ülkeyi düşmandan kurtarmak isteyenleri toplayıp yeni bir meclis kurdular. İsmet Genelkurmay Başkanı oldu. Görevi ordu yönetmekti...*'¹³⁰ Cümleleriyle Meclisin kuruluşunu anlatmaktadır. Resimleme örneğinde görüldüğü gibi Atatürk ile İsmet Paşa yan yana verilmiştir ve İsmet Paşa'nın ilk başbakan olduğu konusu vurgulanmaktadır. Aşağıda da görüldüğü gibi resimleme tekniği olarak hem fotoğraflama hem de suluboya çizim tekniği kullanılarak konu anlatılmıştır.

¹³⁰ Serpil Ural, **İlk Başbakan**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Çocuklara yönelik hazırlanan diğer bir kitap olan **Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk** adlı kitabında; *'...Cumhuriyet Bayramı'nı neşeyle kutladık. Bayram çok güzel oldu. Yaşasın bayram! Yaşasın Cumhuriyeti kuran Büyük Atatürk!..'*¹³¹ cümleleriyle ve aşağıda verilen çizimlerle çocuğa cumhuriyet ve cumhuriyetin bayram olarak kutlanışının ve bunda cumhuriyeti kuran Atatürk'ün önemi anlatılmaktadır. İlk okuma seti olan bu kitapta ve benzeri kitaplarda yer alan bu ifadeler, çocuğun okuma düzeyini geliştirmesine katkı sağlarken, cumhuriyeti bir değer olarak çocuklara kazandırmak açısından da eğitimcilere fırsat sunar.

¹³¹ Niyazi Tan, **Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk**, Serhat Yayınları, Ankara 1991, s.11.

Bir başka kitapta; Bir balıkçı teknesinin ağzından özgürlük anlatılmaktadır. Tekne bağlandığı dubaya göre denizde gezdiği için kendini: '*...Bense hiç olmazsa geziyor, dolaşıyordum. Özgürlük kadar güzel ne var?*'¹³² sözleriyle bir değer olarak özgürlük anlatılmaktadır. Metinde geçen ifade, kitabın iletisini oluşturan cümleyi sezdirmektedir. Yazınsal nitelikli bir kitabın amacı olan çocukların sezme, duyma, düşünme becerilerini geliştirmektedir. Olay örgüsü içinde vermek istediğimiz iletiyi, çocuğu eğlendirirken vermek, çocuk kitabını başarılı kılmaktadır.

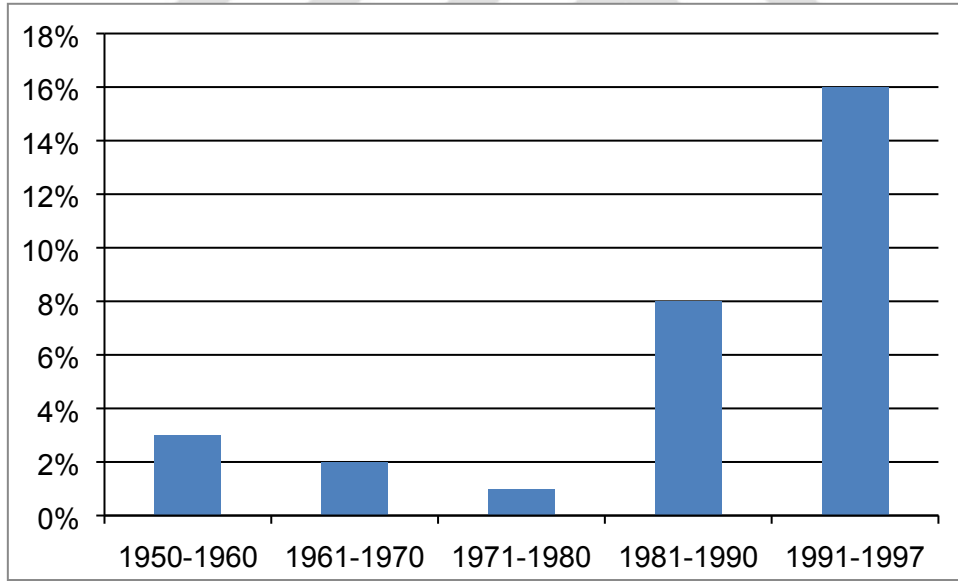

¹³² Adnan Çakmakçioğlu, **Güzel Özgürlük**, Resimleyen: İhsan Ertürkmen, Serhat Yayınları, İstanbul 1994, s.16.

Tablo 5.9: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerine Yer Verme Durumunun Yıllara Göre Dağılımı

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerine Yıllara Göre Yer Verme Durumu	Sayı	Yüzde(%)
1950-1960	6	3.0
1961-1970	4	2.0
1971-1980	2	1.0
1981-1990	5	8.0
1991-1997	24	16

Şekil 5.8: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerine Yer Verme Durumunun Yıllara Göre Dağılımı

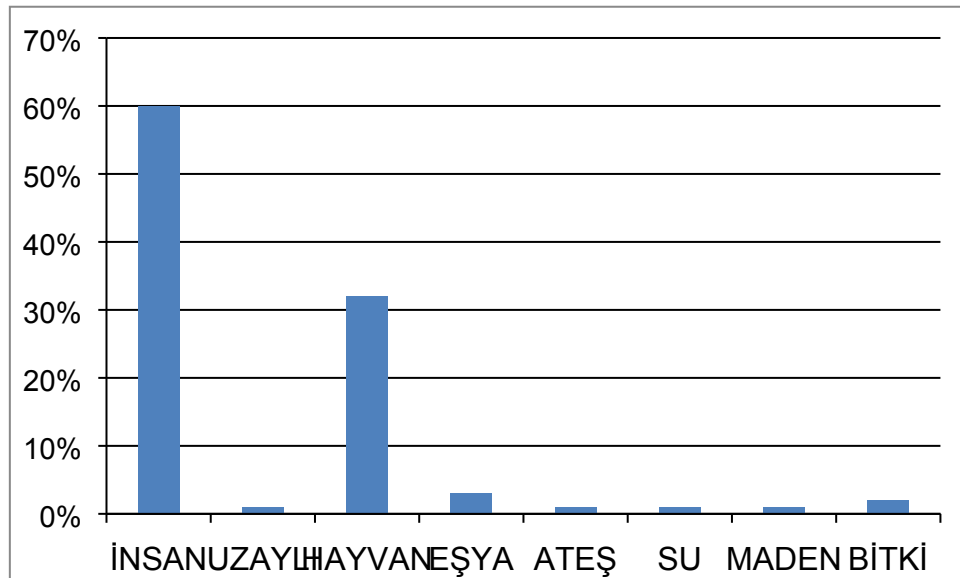
Şekil 5.8'de çalışma grubuna alınan 151 resimli çocuk kitabının Atatürk ve Cumhuriyet değerlerine yer verenlerinin basım yıllarına göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 5.8'e göre, 1950-1960 arasında %3, 1961-1970 arasında %2, 1971-1980 arasında %1, 1981-1990 arasında %8, 1991-1997 arasında %16 oranında bu ifadelere yer verdiği görülmektedir. 1991-1997 yılları arasında kitaplarda

Atatürk ve cumhuriyet değerlerine yer veren ifadelerin artmış olmasının sebeplerinden biri, bu yıllarda basılan resimli çocuk kitabının sayısının artmış olması ve çalışma grubuna da bunun yansımış olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5.10: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Kahraman Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitaplarının Kahraman Özellikleri	Sayı	Yüzde(%)
İnsan	90	60
Uzaylı	1	1.0
Hayvan	47	32
Eşya	5	3.0
Ateş	1	1.0
Su	2	1.0
Maden	1	1.0
Bitki	4	2.0

Şekil 5.9: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Kahraman Özelliklerine Göre Dağılımı

Şekil 5.9'da, çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarının kahraman özelliklerine göre dağılımı; İnsan %60, Uzaylı %1, Hayvan %32, Eşya %3, Ateş %1, Su %1, Maden %1, Bitki %2, şeklindedir.

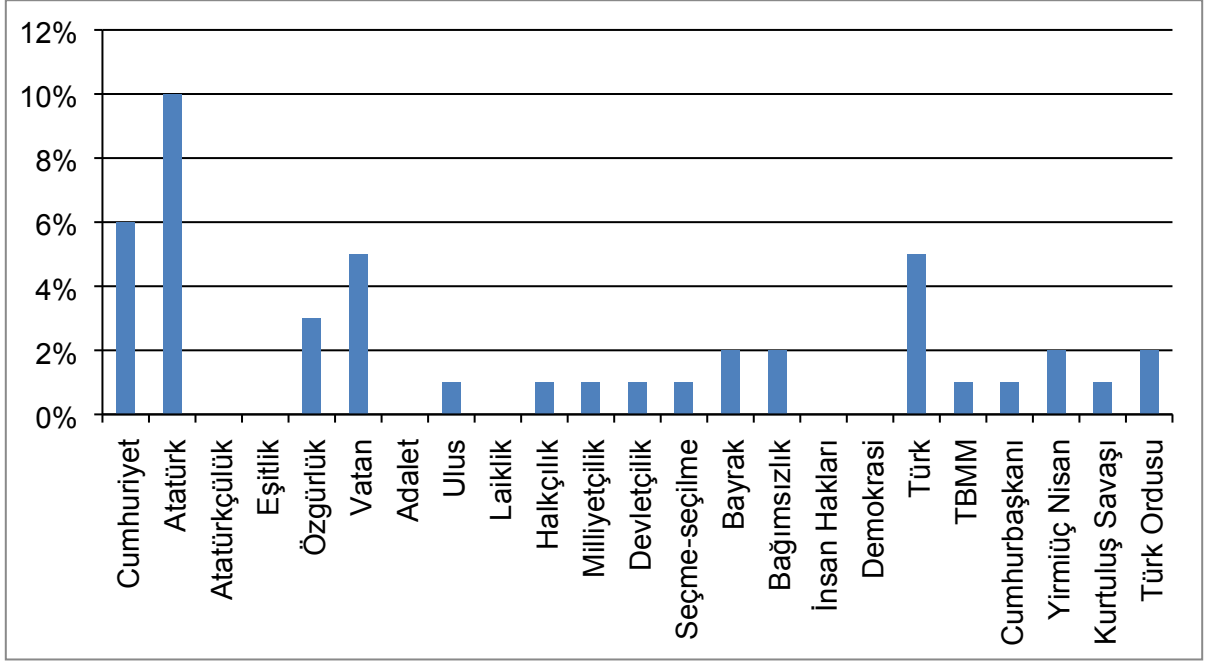
Çalışma grubunda incelenen Atatürk ve cumhuriyet değerlerini içeren resimli çocuk kitaplarında kahraman olarak 'insan ' kullanılmıştır, bu özelliği taşıyan kitaplarda diğer kahraman türlerine rastlanmamıştır.

Tablo 5.11: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesi	Sayı	Yüzde(%)
Cumhuriyet	10	6.0
Atatürk	14	10
Atatürkçülük	0	0
Eşitlik	0	0
Özgürlük	5	3.0
Vatan	0	0
Adalet	7	5.0
Ulus	1	1.0
Laiklik	0	0
Halkçılık	1	1.0
Milliyetçilik	2	1.0
Devletçilik	1	1.0
Seçme-seçilme	1	1.0
Bayrak	4	2.0
Bağımsızlık	3	2.0
İnsan Hakları	0	0
Demokrasi	0	0
Türk	7	5.0
TBMM	1	1.0
Cumhurbaşkanı	1	1.0

23 Nisan	2	2.0
Kurtuluş Savaşı	1	1.0
Türk Ordusu	3	2.0

Şekil 5.10: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Metinlerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı

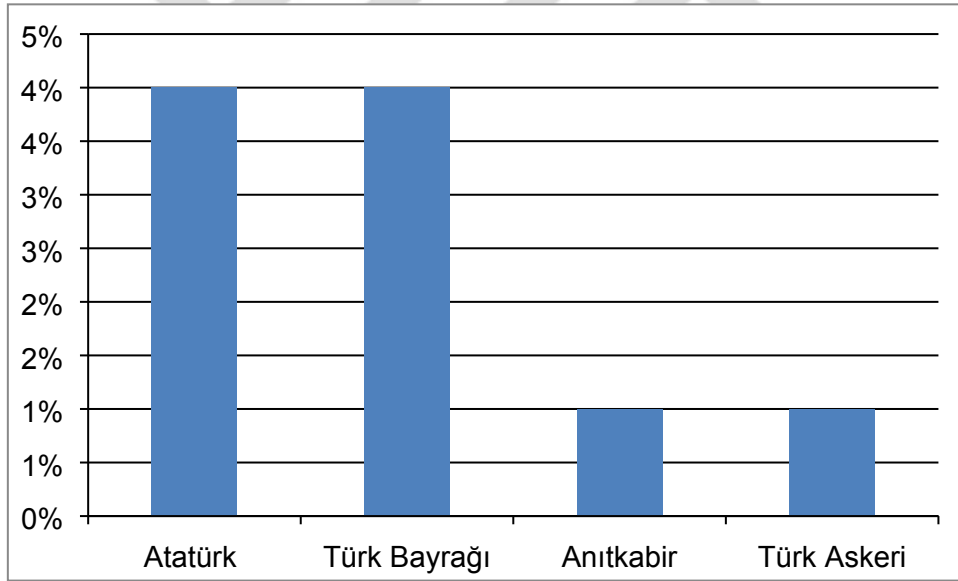
Şekil 5.10'da, çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarının metinlerinde karşıladıkları değerlerinin sayısı; Cumhuriyet %6, Atatürk %10, Özgürlük %3, Vatan %5, Ulus %1, Millet %1, Seçme-seçilme %1, Bağımsızlık %2, Türk %5, Bayrak %2, TBMM %1, Cumhurbaşkanı %1, 23 Nisan %2, Kurtuluş Savaşı %1, Türk Ordusu %1 şeklindedir.

Çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarında 'Atatürk' konusu işlenirken genellikle Atatürk'ün hayatı anlatılmıştır. Bağımsızlık, seçme-seçilme gibi konular işlenirken metin ağırlıklı kitaplara rastlanmıştır. 23 Nisan konusuna okuma- yazmayı öğretmeye yardımcı kitaplar da rastlanmıştır.

Tablo 5.12: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimlemelerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı

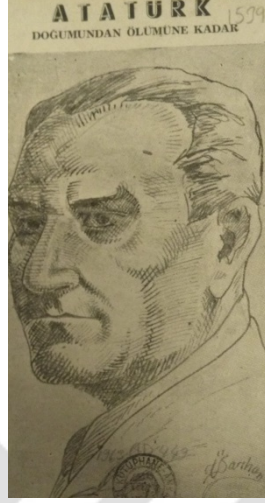
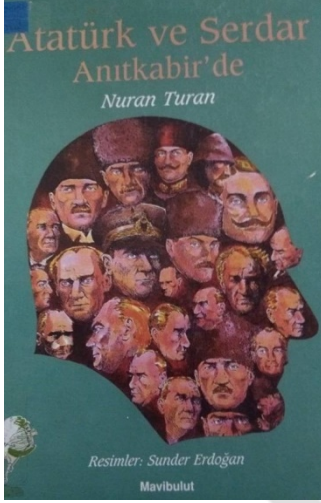
Çalışma Grubunu Oluşturan Resimlemelerinin Değerlerini İçermesi	Kitaplarının Atatürk ve Cumhuriyet	Sayı	Yüzde(%)
Atatürk		13	4.0
Türk Bayrağı		9	4.0
Anıtkabir		1	1.0
Türk Askeri		1	1.0

Şekil 5.11: Çalışma Grubunu Oluşturan Resimli Çocuk Kitaplarının Resimlemelerinin Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerini İçermesine Göre Dağılımı

Şekil 5.11’de çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarının resimlemelerinde karşıladıkları değerlerinin sayısı; Atatürk %4, Türk Bayrağı %4, Anıtkabir %1, Türk Askeri %1 şeklindedir. Çalışma grubunu oluşturan Atatürk ve cumhuriyet değerlerini içeren resimli çocuk kitaplarında resimleme özelliklerinin konuyu desteklediği görülmüştür.

İncelediğimiz kitaplar içerisinde farklı resimleme teknikleri kullanılmakla beraber Atatürk portrelerini Atatürk'ün gerçek fotoğraflarına oldukça yakın benzeyenler olduğu gibi, Atatürk'ün gerçek portresinden oldukça uzak resimlemelere de rastlanmıştır.

133

134

¹³³ Hasene Ilgaz, **Atatürk Doğumundan Ölümüne Kadar**, Kadın ve Çocuk Yayınları, 1962.

¹³⁴ Bakınız; Sağdaki orijinal fotoğraf için; <http://www.anitkabir.org/ataturk/resimlerle-ataturk.html>, (erişim tarihi: 12.12.2015)

SONUÇ

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarında ve kütüphanelerde kullanılan, özel koleksiyonlarda bulunan ve yayınevlerinde satışa sunulan 1950-1997 yılları arasında basılmış resimli çocuk kitaplarının, Atatürk ve Cumhuriyet değerlerini çocuklara aktarıp aktarmadığı ve sıklığı incelenmiştir.

Bu yıllar arasında basılan kitaplarda; çeviri kitapların az olduğu görölmekle birlikte Türkçe basılan kitapların ise genellikle masal ve fabllardan oluştuğu bulgusuna rastlanmıştır. Çeviri kitapların zamanla, Türkçe kitaplara da vizyon oluşturduğu ve konulara, kahraman özelliklerine çeşitlilik getirdiği görölmüştür.

Araştırmadaki çalışma grubunu oluşturan yıllarda basılan resimli çocuk kitaplarının az olması, konu, kahraman gibi pek çok kitap özelliklerine de sınırlılık getirmiştir. Hayali kahramanların ve konuların gerçekçi olanlarla kıyaslandıda oldukça az yer aldığı görölmüştür. Buna ilaveten, resimli çocuk kitaplarının önemli özelliklerinden biri olan boyut konusu da, bu yıllar da basılan kitaplarda oldukça sınırlı kalmıştır. Özellikle küçük yaş grubuna hitap eden büyük boy (kucak boy), kitapların oldukça az olduğu görölmüştür. Bu da eğitimde yaratıcılığı geliştirmek, bilgi aktarmak, bakış açısı katmak konusunda yetersiz kalabileceğini düşündürmektedir.

Resimli çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden biri de resimlendirme özellikleridir. Çocuk kitaplarındaki resimler görsel algıyı geliştirmekle birlikte, çocukların anlama becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Bu sebepten dolayı, metni canlandırılan resimlemeler oldukça önemlidir. Çalışma grubunu oluşturan kitaplarda daha çok renkli resimlendirme yöntemi kullanılmış olup, Atatürk geçen bazı kitaplarda ise fotoğraf yöntemine başvurulduğu görölmüştür. Buna ek olarak bazı resimlemelerin Atatürk portresinden oldukça uzak kaldıda, gerçeği tam yansıtamadığı görölmüştür.

Resimli çocuk kitaplarının kalitesi ve dayanıklılığı açısından ciltleme özellikleri oldukça önemlidir. Küçük yaş grubu çocuklarının kullandığı düşünüerek resimli çocuk kitaplarının dayanıklı olması gerekmektedir. Çalışma grubunu oluşturan kitapların sayı olarak 151 olarak sınırlı kalmasını da bu nedenin etkilediği düşünülmektedir. Tel dikiş ve ince karton kapaklı kitapların uzun yıllar kalıcı olmadığı görölmüştür.

Çalışma grubunu oluşturan kitapların %6'sının 1950-1960 arasında, %7'sinin 1961-1970 arasında, %11'inin 1971-1980 arasında, %24'ünün 1981-1990 arasında, %52'sinin 1991-1997 arasında basılmış olduğu görülmektedir. Tarihler göre basılan kitaplar incelendiğinde 1950-1960 ve 1991 -1997 yılları arası farka bakıldığında kitap basım sayısında bir artış olduğu görülmekle birlikte 1950'li yıllarda basılan resimli çocuk kitabının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu farkın çok olmasının sebepleri arasında kitapların dayanıklılığı da düşünülmelidir. 1980 Askeri Müdahalesini takip eden süreçte artış gözlenmekle birlikte konu çeşitliliğindeki artış da dikkat çekmektedir. 1990'lı yıllar ise çocuk kitapları açısından bakıldığında kitap sayısı, konu çeşitliği açısından oldukça ilerlediği görülmüştür.

Atatürk ve cumhuriyet değerleri açısından çalışma grubunu oluşturan kitaplar değerlendirildiğinde ise, 1960 öncesi bunlara rastlanmamış olup, 1960 ve 1980 arasında da ciddi bir fark gözlenmemiştir. Sonucun bu şekilde çıkmasının nedenleri arasında 1950lili yıllarda çok az sayıda resimli çocuk kitabı olmasının da etken olduğu, yıllar ilerledikçe resimli çocuk kitabı sayısının artmasının da bir diğer etken olduğu düşünülmektedir. Konu çeşitliliğinde azlığın ve kahraman olarak genellikle 'insan'ın konu edildiği kitaplarda Atatürk ve Cumhuriyet değerlerini içermeme azlığı dikkat çekmektedir. Atatürkçülük, adalet, eşitlik, insan hakları gibi ifadeler ana fikir olarak işlense bile metin içeriğinde bu sözcüklerin veya eş anlamlılarının bulunmaması diğer bir şaşırtıcı sonuç olarak görülmektedir.

Resimli çocuk kitaplarında konu, çocuğun kitapla ilişkisini sağlayan ögedir. Çocuklar dünyaya, yaşama yetişkinlerden farklı değerler ve anlamlar yükler. Bu nedenle resimli çocuk kitapları, çocuklukta değerlerimizi aşılabiliriz, bu konuda farkındalık yaratabileceğimiz önemli araçlardan biridir. Atatürk ve cumhuriyet değerlerini kitaplar aracılığıyla vermek konusunda 1950-1990 yılları arasında basılan kitaplarda oldukça az rastlanmıştır. Tablo 5.3'te çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarının içeriklerinde Atatürk ve Cumhuriyet değerleri ile padişah, kral-prens-prenses, saray gibi ifadelerin karşılaştırılmalı yer alma durumunun dağılımı verilmiştir. Tablo 5.6'ya göre 151 resimli çocuk kitabının %38'inde Atatürk ve Cumhuriyet değerleri yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; eşitlik, insan hakları gibi ifadelerin hiç yer almaması ya da Atatürk ve cumhuriyet değerlerini içeren ifadelerin resimli çocuk kitaplarında çok az yer aldığını göstermektedir.

Çalışma grubunu oluşturan kitaplar açısından yapılan değerlendirmede, toplam 151 resimli çocuk kitabından %38'inin Atatürk ve cumhuriyet değerlerini karşılamış olması yetersiz olmakla birlikte 1950'li, 1960'lı, 1980'li yıllarda basılan kitap sayısına göre ortalama bir sayı kabul edilebilir.

Çalışmada yer alan tüm tablolar genel olarak incelendiğinde, Atatürk'ü tanıyabilme, Atatürk'ün Türk Toplumunu için önemini açıklayabilme, insan hakları, özgürlük, adalet, bağımsız gibi ifadelerin 1950-1997 arasında basılan resimli çocuk kitaplarında yeterli düzeyde verilmediği ortaya çıkmıştır.

İncelenen resimli çocuk kitapları içinde bu değerlerin yeterli düzeyde yer almaması, hiç bu değerleri içermediğini düşündürmemelidir. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta, bu kitapları okuyan ebeveyn ve öğretmenlerin bu değerleri işleme ve kullanımı konusunda yeterli donanıma sahip olması da diğer bir etken olarak bilinmelidir. Kitap seçimi ve kullanımı konusunda yeterli donanıma sahip anne-babaların olmaması veya öğretmenlerin kitap okunduktan sonra okunan kitapla ilgili destekleyici etkinliklere yer vermemeleri, kitaptan elde edilebilecek olumlu etkilerin görülmemesine veya engellenmesine neden olacağı da düşünülmektedir.

Çocuk gelişimi için önemli bir etkiye sahip olan resimli çocuk kitaplarının, Atatürk ve cumhuriyet değerlerine yer verme açısından yetersiz kalması, bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında da yetersiz kalabileceğini göstermektedir. Buna ek olarak resimlemelerde Atatürk portresinin orijinalinden uzak kalması da, resimli çocuk kitaplarının 'Atatürk'ü tanıyabilme' kazanımı açısından bir eksikliğe sürükleyebilir.

Bütün bunlara ek olarak, resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin yanında yetişkinlerin bunları çocuklarla nasıl aktardıkları da önemli bir konudur. Aktarılırken kullanılan dil, resimlemeler, hikâye öncesi-sırası-sonrası yapılan etkinlikler, çocuklara tanınan fırsatlar da oldukça önemlidir. Bu nedenle çocuğun gelişim sürecinde Atatürk'ü ve devrimlerini, cumhuriyetçiliği, özgürlüğü, bağımsızlığı, insan haklarını, milliyetçiliği, inkılapçılığı, laikliği, halkçılığı anlatan nitelikli kitaplara ihtiyaç olduğu kadar bunların nitelikli kullanımına da ihtiyaç vardır.

Cumhuriyetin kurulması için askeri alanda büyük mücadeleler vermiş olan Türk insanı, barış zamanında mücadeleyi bu defa eğitim sahasında vermiş, başta Atatürk olmak üzere ulusça büyük inanç ve şevkle desteklenerek şekillenmiş eğitim

alışmaları bu alanda Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar etkilerini sürdürecek önemli kararlara ve uygulamalara imza atmıştır. Çocuklara Atatürk'ün örnek kişiliğini anlatmak için yazılan kitaplar, çocukların bilgi birikimi, Atatürk' tanıması - anlaması - örmek alması ve vatan - millet sevgisi kazanması açısından önemli bir yere sahiptir.

Araştırmanın sonucunda, geçmiş yıllarda basılan resimli ocuk kitaplarının fiziksel özelliklerinin kalitesinin düşük olduğu, yine bu kitapların Atatürk ve cumhuriyet değerlerini yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte yetersiz kaldığı grlmştir. Bununla birlikte konusu Atatürk ve cumhuriyet olan kitapların genellikle resimlemelerinin konuyu desteklediği, konularının da kavramları aktarması açısından başarılı olduğu grlmştir.

Atatürk, 'en büyük eserim' dediği Cumhuriyetin temeline kültürü koymuştur. Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet etmesi nedeniyle, her ocuk en iyi şekilde eğitim almalıdır ve Atatürk' ve Cumhuriyeti en doğru şekilde tanınalıdır. Bunun gerçekleşmesinin yollarından biri de; resimli ocuk kitaplarının, ülkemizin kurucusu Atatürk ve onun Türkiye'sinin temel değerleri ile içinde yaşadığımız toplumun ve dünyanın evrensel değerlerinin ocuk kitaplarına yansıtılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

A.KİTAPLAR

- AHMAD, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Hil Yayınları, İstanbul, 1992.
- AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul, 1995.
- AKAR, Rıdvan, **Varlık Vergisi**, İstanbul 1992.
- AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul 1976.
- AKŞİN, Sina. **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1996.
- AKŞİN, Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 17. Basım, İstanbul 2013.
- ATATÜRK, Mustafa. Kemal, **Söylev**, 2.cilt, TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1978.
- BAYMUR, Fuat, DEMİRAY Kemal, **Çocuk Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1961.
- BELEN, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara 1983.
- BENJAMİN, Walter, **Çocuklar, Gençlik ve Eğitim Üzerine**, Dost Kitapevi, 1. Baskı, Ankara 2001.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2012.
- BIYIKLIOĞLU, Tefik **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, Ankara 1959.
- BİLSEL, Cemil, **Lozan**, II. Cilt, İstanbul 1933.
- ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk ve Cumhuriyet**, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara 1981.
- DEMİRAY, Kemal, **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, Milli Eğitim Basımevi, 13. Baskı, İstanbul, 1971.
- EKE, Nurten, TEPİLTEPE, Tülin, ÜNLÜ, Sevgi, **Türk Yazarlarının Yayınladıkları Çocuk Kitapları Bibliyografyası (1923-1973)**.

ELKİND, David, **Çocuk ve Toplum**, Çeviren: Demet Öngen, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara 1999.

GANDER, Mary, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Yayına Hazırlayan Bekir Onur, İmge Kitapevi, İstanbul 1998.

GOLOĞLU, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1924-1930 Devrimler ve Tepkileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 3. Baskı, Ağustos 2011.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, İnkılap Yayınevi, 5. Baskı, 2015.

GÖKŞEN, Enver Naci, **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, Okat Yayınevi, İstanbul, 1966.

GÜLERYÜZ, Hasan, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003.

KARPAT, Kemal., **Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Kültürel Ekonomik Temeller)**, Timaş yayınları,4. Baskı, İstanbul 2013.

KIBRIS, İbrahim, **Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Eylül Yayınevi, İstanbul 2000.

KİLLİ Suna, **Atatürk Devrimi (Bir Çağdaşlaşma Modeli)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983.

KOÇAK, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Ankara 1986.

NEYDİM, Necdet, **Çocuk Edebiyatı**, Bu yayınevi, İstanbul 2003.

OĞUZKAN, Ferhan, **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2013.

ONUR, Bekir, **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**, İmge Kitabevi, İstanbul 2005.

POSTMAN, Neil, **Çocukluğun Yok Oluşu**, Çeviren İnal, K. İmge Kitapevi, Ankara 1995.

ROUSSEAU, Jean Jacques., **Emile**, Çev. Yaşar Avunç, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014.

SARINAY, Yusuf, **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

SELEK, Sebahattin, **Anadolu İhtilali**, İstanbul 1981.

SEVER, Sedat, **Çocuk ve Edebiyat**, Tudem Yayıncılık, 8. Baskı, İzmir 2015.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

TURLA, Ayşe, ERSOY, Özlem, AVCI, Neslihan, **Çocuklar İçin Erken Uyarıcı Çevre 'Oyuncak, Televizyon, Bilgisayar ve Kitap'**, Morpa Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2008.

TİMUR, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, 2013.

B.MAKALELER

AYDOĞAN, Yasemin, "Okul Öncesi Çocuklar İçin Hazırlanan Resimli Hikâye Kitaplarının Konu ve Zaman Kullanımı Açısından İncelenmesi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu** (4-6 Ekim 2006), Ankara 2006.

GÖNEN, Mübeccel, "Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik, Resimleme, Fiziksel Özellikleri ve Türkiye'de Son On Yılda Çocuk Kitapları Alanında Yapılmış Tezler", **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu** (20-21 Ocak 2000), Yay.Haz: Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi-Tömer Dil Öğretim Merkezi, 2000.

NEYDİM, Necdet, 'Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Tarihine Sosyolojik Değişimler Açısından Genel Bir Bakış', **Çocuk Çocuk Dergisi**, Ankara 2003.

TAN, Mine., "Çağlar Boyunca Çocukluk", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:22, Ankara,1989.

C.TEZLER

AYDIN, Hasan, **Çocuk Kitaplarında Kültürün İllüstrasyona Etkileri**, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

BAYRAM, Zeynep, **Resimli Çocuk Kitaplarının Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

DÖL, Atilla, **0-6 Yaş Çocuk Kitaplarının Resimlemeleri**, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim İş Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.

ERDİ, Arzu, **Türkiye'de 1980-1985 Ve 2000-2005 Yılları Arasındaki Çocuk Kitaplarında Eğitsel İletiler (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008,

IŞITAN, Sonnur, **Resimli Çocuk Kitaplarının Benlik Kavramıyla İlgili Konuları İçermesi Yönünden İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

KARATAŞ, Murat., **Atatürkçü Düşünce ve Uygulamalarının Algılanması ve Yorumu (1938-1948)**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

TUNCER, Nilüfer, **Türkiye’de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları(1960-1972)**, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi, Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1974.

VEZİROĞLU, Mefharet, **Resimli Çocuk Kitaplarının M. E. B. Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

D. DİĞER

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56b619e75318c6.05020106, (Erişim Tarihi: 06.02.2016)

<http://www.anitkabir.org/ataturk/resimlerle-ataturk.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2015)

EK 1: Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet Değerleri Yönünden İnceleme Formu

Resimli Çocuk Kitaplarını Atatürk ve Cumhuriyet Değerleri Yönünden İnceleme Formu

1. Kitap No:
2. Kitabın Adı:
3. Yazarı:
4. Resimleyen:
5. Basım Yeri:
6. Basım Yılı:
7. Yayınevi:
8. Kaçınıcı Basım Olduğu:
9. Sayfa Sayısı:
10. Hitap Ettiği Yaş Grubu:
11. A) Türkçe B)Çeviri
12. Kitabın Kahramanı: A)İnsan B)Hayvan C) Bitki F)Diğer
13. Kahramanın Cinsiyeti: A)Kız B)Erkek C)Belirsiz
14. Kitap ; A)Hayali B)Gerçekçi
15. Kitabın Konusu: A) Cumhuriyet B)İnsan hakları C)Sosyal ilişkiler D)Hayvanlar E) Aile-ev F)Kavramlar G)Taşıtlar-trafik J)Din-ahlak K)Makineler L) Doğa-çevre M)Diğer
16. Metnin Geçtiği Mekân:

KİTABIN FİZİKSEL VE RESİMLENDİRME ÖZELLİKLERİ

1. Kitabın Boyutu: A)Küçük B)Orta C)Büyük
2. Resim Özelliği: A)Renkli B)Siyah-Beyaz C)Süslü D)Çizgi E)Fotoğraf F)Diğer
3. Ciltleme Türü: A)Yapıştırma B)Tel dikiş C)İp Dikiş
4. Ana fikir:
5. Konu bir sonuca bağlı mı? (**EVET / HAYIR**)

1.Kitaptaki kahraman özellikleri çocukların gelişim özelliklerine uygundur. (EVET / HAYIR)

2.Kitabın konusu çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygundur. (EVET / HAYIR)

3.Kitabın dili çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygundur. (EVET / HAYIR)

4.Kitap çocukların ilgi ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılar. (EVET / HAYIR)

5.Kitabın **icerisinde** aşağıdaki tabloda yer alan ifadelerden bulunanları işaretleyiniz ve ne sıklıkta geçtiğini yazınız. Tabloda yer almayan cumhuriyet değeri olarak gördüğünüz ifadeyi diğer kısmına yazınız.

Cumhuriyet		Atatürk	
Eşitlik		Atatürkçülük	
Özgürlük/özgür irade		Vatan	
Adalet		Ulus	
Laiklik		Halk, halkçılık	
Milli, millet, milliyetçilik		Devlet, devletçilik	
Seçme-seçilme		Bayrak	
Bağımsızlık		İnsan hakları	
Demokrasi		Türk	
Diğer :			

6.Kitabın **resimlemelerinde** aşağıdaki tabloda yer alan ifadelerden bulunanları işaretleyiniz ve ne sıklıkta geçtiğini yazınız. Tabloda yer almayan cumhuriyet değeri olarak gördüğünüz ifadeyi diğer kısmına yazınız.

Atatürk	
Türk Bayrağı	

EK 2: Araştırmacının alışma Grubuna Alınan İlk 40 Resimli ocuk Kitabı İçin Yaptığı İncelemelerin Farklı Uzman Görüşleriyle Korelasyonu (Pearson Korelasyon Analizi)

	1. Uzman	2. Uzman
1	0.98	1.00
2	0.97	0.95
3	1.00	0.99
4	1.00	0.99
5	1.00	0.99
6	1.00	0.99
7	1.00	1.00
8	1.00	1.00
9	1.00	1.00
10	0.99	0.99
11	1.00	1.00
12	0.98	0.89
13	1.00	1.00
14	0.99	0.99
15	0.99	0.99
16	1.00	0.97
17	1.00	1.00
18	1.00	1.00
19	1.00	0.99
20	1.00	0.99

EK 3: ARAŞTIRMADA KULLANILAN RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI

KİTABIN ADI	YAZARI	YAYINEVİ	YAYINYILI

1	Milli Hikayeler	Münir Hayri Egesi	İnkılap	1952
2	Atatürk ve Cumhuriyet	Anıl Çeçen	Tisa	1954
3	Küçük Mustafa Kemal	Enver B. Şapolyo	Işıl	1954
4	Atatürk			1954
5	Can Atam		Çevre	1954
6	Demokrasi	Ryllis ve Omar Goslin	İnkılap	1954
7	Gökten İnen Işık		Serhat	1959
8	Kül Kedisi		Altın	1961
9	Atatürk –Doğumundan Ölümüne Kadar	Hasene Ilgaz	Kadın ve Çocuk yay.	1962
10	Sindrella		Özkaynak	1963
11	Türkün Altın Masalı	Mümtaz Zeki Taşkın	Güven Matbaası	1963
12	Uyuyan Güzel		Özkaynak	1963
13	Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler		Özkaynak	1963
14	Hansel İle Gratel		Özkaynak	1963
15	Kibirli Geyik		Özkaynak	1963
16	Mutlu Bebekler Masalı		Doğan	1964
17	Mete ve Canavar	Feotoma	T.C. Kültür Bak.	1965
18	Atatürk	Baki Kurtuluş	Kurtuluş	1968
19	Yedi Kargalar		Özkaynak	1970
20	Tilki Avcısı	Mustafa Delioğlu	Omaş	1970
21	Küçük Tavşan	Pierre Couranne	Altın	1971
22	Pembe İnci	M.Ökkeş İlhan	Damla	1971
23	Tatilde	Ahmet Uysal	Yazır	1971
24	23 Nisan	Uçar Yıldırım	Yıldırım	1972

25	Gökyüzündeki Tuhaf Delik	Dilek Aykul Bishku	Ayhan	1972
26	Güvenilir Muhammed	Salih Suruç	Yeni Asya	1972
27	Kuş Yaralanınca	Necla Çarpan	Türkiye Tabiatını Koruma Derneği	1975
28	Gül ile Kazlar		Serhat	1976
29	Cici Ayı İlkbahar Geldi		Nuran	1978
30	Bizim Bayramımız 23 Nisan	Fatma Fırat	Cenk	1978
31	Yalnız Timsah	Levent Bilen	Cenk	1978
32	Pinokyo	Anonim	Yediveren	1979
33	Elvan'ın Ameliyatı	Ruhsar Belen	Üner	1980
34	Paylaşılamayan Olta	Ruhsar Belen	Üner	1980
35	Tan Dışçide	Ruhsar Belen	Üner	1980
36	Evimiz	Uçar Yıldırım	Yıldırım	1981
37	Gürültücü Ali	Serpil Ural	Türkiye Çevre Sorunları Vakfı	1981
38	Nasreddin Hoca Mahkeme	Ziya Şafak	Öğün	1982
39	Sabuncu Karga	İsmail Tunç	İnkılap	1982
40	Çileli Bülbül	İsmail Tunç	İnkılap	1982
41	Yarışçı Katır	İsmail Tunç	İnkılap	1982
42	Tarla Faresi	İsmail Tunç	İnkılap	1982
43	Yelken Kulak	İsmail Tunç	İnkılap	1982
44	İhtiyar Kurt	İsmail Tunç	İnkılap	1982
45	Baba Sülün	İsmail Tunç	İnkılap	1982
46	Tonton Bobi	İsmail Tunç	İnkılap	1982
47	Boğalar	İsmail Tunç	İnkılap	1982

48	Sevimli Miço	Cenk Dizisi	Öğün	1982
49	Marifetli Sıpa	İsmail Tunç	İnkılap	1982
50	Koca Koç	İsmail Tunç	İnkılap	1982
51	Yaralı Ayı		Öğün	1982
52	Ali Baba'nın Çiftliği	Serpil Ural	Kök	1982
53	Topla Karga	İsmail Tunç	İnkılap	1982
54	Öküzün Aklı	İsmail Tunç	İnkılap	1982
60	Karlı Bir Gün	Ezra Jack Keats	T.C. Kültür Bak.	1984
63	Akıllı Ali	Ümit Çelebi	Angı	1985
64	Dağdaki Kız	Ümit Çelebi	Angı	1985
65	Doktorda	Erol Ünal Kocabıyık	Üner	1985
66	Keloğlan'ın Sürüsü	Ümit Çelebi	Angı	1985
70	Okumak İstiyorum	Yaşar Şahin	Cenk	1986
71	Kimi Okul Yolunda	Şükran Oğuzkan	Yapa	1987
72	Yoksul Ayakkabıcı	Hüseyin Yanan	Öğün	1987
73	Meraklı Kimi	Şükran Oğuzkan	Yapa	1987
74	Güzel Özgürlük	Adnan Çakmakçioğlu	Serhat	1988
75	Tonton Ali Evde	Erol Ünal Kocabıyık	Üner	1988
76	Alaettin ve Sihirli Lambası		İnkılap	1989
77	Tombiş Ayı		Ünlü	1990
78	Limon Kız	Özlem Başbay	İnkılap	1990
79	Evde	Linda Baillie	Yapa	1990
80	Ateş	David Bennett	Yapa	1990
81	Su	David Bennett	Yapa	1990
82	Erol Uzayda	Yılmaz Özek	Pasifik	1990

83	Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	Niyazi Tan	Serhat	1991
84	Çiçeğin Ömrü	Serpil Ural	Yapa	1991
85	Nur Muhammed	Salih Suruç	Yeni Asya	1992
86	Beklenen Peygamber	Salih Suruç	Yeni Asya	1992
87	Yavru Ayı	Müzehher Özgün	Yuva	1992
88	Anne Sevgisi	Yılmaz Özek	Yaysan	1993
89	Tatilde	Yılmaz Özek	Yaysan	1993
90	İlk Başbakan	Serpil Ural	T.C. Kültür Bak.	1994
91	Doğum Günü Hediyesi	Behiç Ak	YKY	1993
92	23 Nisan	Ahmet Uysal	Yazır	1994
93	Yılsonu	Ahmet Uysal	Yazır	1994
94	14.Gökdelene Giren Bulut	Behiç Ak	YKY	1994
95	Kış geldi	Ahmet Uysal	Yazır	1994
96	Evimiz	Ahmet Uysal	Yazır	1994
97	Tatil	Ahmet Uysal	Yazır	1994
98	Atatürk ve Cumhuriyet Bayramı	Ahmet Uysal	Yazır	1994
99	Madenler	Asiye Perven	Kök	1995
100	Hayvanların Üremeleri	Asiye Perven	Kök	1995
101	Bitkiler	Asiye Perven	Kök	1995
102	Göçmen Hayvanlar	Asiye Perven	Kök	1995
103	Hayvanların Savunmaları	Asiye Perven	Kök	1995
104	Aktop ile Kirtop Sirkte	Ayşin Bumin	Kök	1995
105	Efe'nin Uçan Balonu	Doğu Boran	Anka	1995
106	Aya Tutkun Uçurtma	Gülçin Alpöge	Kök	1995

107	Uzaylı Misafir	M.Servet Noyan/Yunus Karaca	Akay	1995
108	Kurabiyelerin Sırrı	Levent İşbilen	Anka	1995
109	Bütün Çocuklar Dondurma Sever	Serpil Ural Gülçin Alpöge	Açev	1995
110	Kaybolan Kukla	Cemal Yeşilyurt	Anka	1995
111	Ben Neredeyim	Aysel Gürmen	Uçan Balık	1995
112	Begüm'ün Köpeği Olmalı mı?	Ayşin Bumin	Kök	1995
113	Kurt Korkusu	Muzaffer İzgü	Kalender	1995
114	Gülen Fotoğraf	Muzaffer İzgü	Kalender	1995
115	Hamhumlup	Muzaffer İzgü	Kalender	1995
116	Ayının Balı	Muzaffer İzgü	Kalender	1995
117	Şıpşıp ile Tıptıp	Gülçin Alpöge	Kök	1995
118	Çiçek Hasta Olur mu?	Servet Bal Belma Tuğrul	Yapa	1995
119	Hayvanların Hareketleri	Asiye(Perven) Karadağ	Kök	1995
120	Tıkır Top	Belma Tuğrul	Yapa	1995
121	Ninemın Arkadaşı	Aysel Gürmen	Uçan Balık	1996
122	Veli'nin Öküzü	Ökkeş İlhan	Damla	1996
123	Süt İçen Dev Yavrusu	Bestami Yazgan	Sevimli Dostlar	1996
124	Minik Keçi	Müzeyyen Unur	Anka	1996
125	Kırmızı Fili Gördünüz mü?	Ferit Avcı	Kök	1996
126	Aysu'nun Rüyası	Ayşin Bumin	Kök	1996
127	Ay	Asuman Baybaş	Kök	1996
128	Uyku Ağacı	Seza Aksoy	Kök	1996
129	Ah Bir Büyüsem	Serap Kurbanoglu	Kök	1996
130	Aristokrat Kediler	Disney	Milliyet	1996
131	Çarpışanlar	Ahmet Efe	Enes	1996

132	Oyunbozan Mert	Yaşar Şahin	Cenk	1996
133	Büyük Yatakta Kim Yatacak?	Aytül Akal	Uçan Balık	1996
134	Paytak	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
135	Vızvız	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
136	Can Erik	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
137	Oyuncu Bulut	Nural Birden	Kök	1997
138	Sihirli Leylek	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
139	Cinfil	M.Ökkeş İlhan	Damla	1997
140	Canavar Karınca	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
141	Kahraman Ali	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
142	Yaramaz Trafik Lambası	Aytül Akal	Uçanbalık	1997
143	Atatürk ve Serdar Anıtkabir'de	Nuran Turan	Mavi Bulut	1997
144	Elmas Balta	Ökkeş İlhan	Damla	1997
145	Varna'daki Güneş	Ahmet Efe	Akçağ	1997
146	Miki	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
147	Çoban Ali	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
148	Bıyıklı Bay	Muzaffer Örkcüoğlu	Örkçüoğlu	1997
149	Altın Yumurtlayan Tavuk	Gülsüm Cengiz	ATP	1997
150	Hoca İle Dilenci	Hatice Gülensoy	T.C. Kültür Bak.	1997
151	Gerçel'in Kalemi	Adnan Özveri	Berk	1997